

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
факультет соціології
кафедра теорії та історії соціології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА СТАНОВИЩЕ БЕЗДОМНОГО НАСЕЛЕННЯ М. КИЄВА»

Спеціальність: 054 «Соціологія»
Освітня програма: «Соціологія»
Освітній ступінь: магістр
Кваліфікація: магістр соціології

Авторка:

Кукса Олександра Дмитрівна,
студентка магістратури

Науковий керівник:

Цимбал Тарас Володимирович,
доцент, кандидат соціологічних наук

Магістерська робота допущена до захисту
рішенням кафедри теорії та історії соціології

Протокол № _____ від «__» _____ 20__ р.

Зав. кафедри _____ доктор соціологічних наук Володимир Судаков

Київ 2021

Реєстрація

номер

дата

підпис лаборанта кафедри**Рекомендовано
до захисту**

підпис наукового керівника

ініціали, прізвище наукового керівника**Результат захисту**

оцінка

дата захисту**Голова ЕК**

підпис

ініціали, прізвище**Члени ЕК**

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище**Секретар ЕК**

підпис

ініціали, прізвище

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. БЕЗДОМНІСТЬ ЯК ОБ’ЄКТ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	5
1.1. Визначення термінів.....	5
1.2. Правові аспекти бездомності в Україні.....	6
1.3. Соціологічні дослідження бездомності.....	11
Висновки	22
РОЗДІЛ 2. СТАНОВИЩЕ БЕЗДОМНИХ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 У СВІТЛІ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	24
Висновки	31
РОЗДІЛ 3. ПАНДЕМІЯ COVID-19 І БЕЗДОМНЕ НАСЕЛЕННЯ МІСТА КИЄВА: РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРТНИХ ІНТЕРВ’Ю.....	33
Висновки	56
ВИСНОВКИ.....	58
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	67
Додаток 1. Транскрипт експертних інтерв’ю 1.....	67
Додаток 2. Транскрипт експертного інтерв’ю 2	84
Додаток 3. Транскрипт експертного інтерв’ю 3	92
Додаток 4. Гайд експертного інтерв’ю	100
Додаток 5. Ілюстрація карантинних заходів на зустрічі з бездомними	105
Додаток 6. Ілюстрація життя бездомної особи 1	105
Додаток 7. Ілюстрація життя бездомної особи 2	106
Додаток 8. Ілюстрація життя бездомної особи 3	107

ВСТУП

Актуальність. На сьогодні тема бездомності є досить актуальною не тільки для України, але й для усього світу. Не говорячи навіть про ускладнюючі обставини, такі як пандемія COVID-19. Згідно з численними дослідженнями, статтями, працями дослідників з усього світу стає очевидним те, що від карантинних обмежень певною мірою постраждала велика частка населення, незалежно від соціального статусу, економічної діяльності, посади, професії, доходу, віку тощо. Також прослідковується і те, що найбільшого впливу зазнало найбільш вразливе населення: бездомні, діти-сироти, самотні пенсіонери, малозабезпечені та багатодітні сім'ї тощо. Гостра необхідність вивчення становища бездомного населення виникає внаслідок того, що карантинні обмеження призводять до погіршення умов життя бездомних. По-перше, бездомне населення мало захищене законом та обділене увагою соціальних служб, міської адміністрації тощо. На цьому тлі, безліч бездомних зустрічаються з порушенням прав людини, обмеженістю доступу до їжі, місць ночівлі, транспортних засобів та інших товарів та/чи послуг.

Важливо також відмітити і те, що подолання бідності, що часто так чи інакше призводить до бездомності або супроводжує його, є першою в пріоритеті ціллю ООН [48]. Україна та ряд інших держав зобов'язались також реалізовувати і інші цілі: щодо подолання проблеми голоду, що включає доступ усіх людей, зокрема бідних і людей, що перебувають в уразливому становищі, щодо доступу до медичної допомоги, ціль щодо доступу до води та належних санітарних умов, ціль щодо скорочення нерівності, що включає соціальну й економічну інклюзію й адекватний соціальний захист, ціль щодо сталого розвитку міст і спільнот, що включає доступ до належного, безпечного та доступного житла.

ООН повідомляє, що у світі близько 800 млн людей живуть на суму менше, ніж 1,25 дол. США на день, вони часто не забезпечені нормальним харчуванням, чистою питною водою, а також належними санітарно-гігієнічними умовами. За даними ООН, у світі налічується приблизно 100

мільйонів осіб, які не мають даху над головою. Ще 1,6 млрд осіб у всьому світі живуть в неприйнятних умовах. Щорічно близько 15 млн осіб піддаються примусовому виселенню.

Дослідженням бездомності займаються вітчизняні та зарубіжні вчені та дослідники такі як: Анастасія Рябчук, Ганна Медвідь, Лоїк Вакан, Брюс О'Ніл, Естер Дюфло, Абхіджіт Банерджі, Майкл Кремер тощо.

Мета: з'ясувати основні наслідки пандемії COVID-19 для становища бездомного населення м. Києва.

Об'єкт: становище бездомного населення м. Києва.

Предмет: вплив пандемії COVID-19 на становище бездомного населення м. Києва.

Завдання:

1. Здійснити огляд основних понять та дати визначення термінам: бездомні, безпритульні, безхатченки, безхатьки, БОМЖ;
2. Охарактеризувати правові аспекти бездомності в Україні;
3. З'ясувати стан дослідженості бездомності як соціальної проблеми;
4. З'ясувати стан дослідженості становища бездомних в умовах пандемії COVID-19;
5. З'ясувати, як пандемія COVID-19 вплинула на бездомне населення міста Києва шляхом проведення експертних інтерв'ю.

РОЗДІЛ 1. БЕЗДОМНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Визначення термінів

Бездомні, безпритульні, безхатченки, безхатьки, БОМЖ – ці всі терміни ми можемо почути від знайомих, побачити, почути чи прочитати із різних медіа із слів журналістів, експертів, волонтерів чи просто пересічних людей. Але чому існує стільки різних термінів і в чому різниця між ними?

Часто ми використовуємо ці слова, не замислюючись над тим, що саме вони означають, на що вказують та яке становище особи визначають.

Поняття безхатченки, безхатьки, знедолені, БОМЖ – це неофіційні терміни, що увійшли в обіг в силу історичних та культурних особливостей та причин. Через певні умови, усі ці терміни, у багатьох мовах світу, в тому числі і в українській, несуть у собі образливе та зневажливе ставлення до людей, яких ними означають. Часто, окрім дійсно бездомних осіб, так називають також дорослих та дітей із бідних, малозабезпечених сімей із низьким рівнем доходу. До людей, котрі не є бездомними часто можуть звертатись таким чином через свій зовнішній вигляд, поганий запах, неохайність чи інші ознаки. А дійсно бездомні, часто просто стають жертвами приниження їх гідності.

Це свідчить про ставлення суспільств до бездомної частини населення, що пояснюється теорією стигматизації Ервіна Гофмана [39]. Як пише у своїй статті представниця Спільноти «Емаус – Оселя», що опікується бездомними – Мар'яна Соха [26]. Вона наголошує на такому аспекті цієї проблеми, як виділення окремої ідентичності – «безхатьок», тобто людей, що не тільки зараз в конкретний момент опинилися без місця проживання, а тих, хто відрізняється від звичайних нормальних людей в цілому, ніби вони ніколи і не були такими ж, не вели звичний побут та спосіб життя.

Наприклад, БОМЖ – це радянська аббревіатура – Без Определенного Места Жительства [12]. Терміни безхатченки та безхатьки – це слова-дублікати, як сказав доктор філологічних наук Олександр Пономарів [13]. Їх

стали використовувати і журналісти в силу того, що ці слова мають емоційне забарвлення та зможуть задати певну емоційність і підготованому матеріалу.

Нарешті, розглянемо терміни та поняття, котрі визначені Законом України Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей:

Бездомність – соціальне становище людини, зумовлене відсутністю в неї будь-якого житла, призначеного та придатного для проживання.

Бездомна особа – особа, яка перебуває у соціальному становищі бездомності. До бездомних осіб належать безпритульні особи та особи, які мають притулок.

Безпритульна особа – повнолітня особа, яка проживає на вулиці, в парках, підвалах, під'їздах будинків, на горищах, об'єктах незавершеного будівництва, в інших місцях, непризначених та непридатних для проживання, у тому числі жилих приміщеннях, що перебувають в аварійному стані [1].

Згідно із законодавством України, у нашій роботі, ми використовуватимемо саме термін «бездомна особа», «бездомне населення», та «бездомність».

Важливо відмітити, що ми навмисно не беремо до уваги поняття бродяжництво, волоцюга (за винятком використання термінів для культурних пояснень соціальних наслідків), адже фокусуємося на відсутності житла, причинах та наслідках бездомності, а не девіантної поведінки. Також не тримаємо фокус роботи та дослідження на таких групах, як безпритульні діти, діти вулиці, безпритульні тварини.

1.2. Правові аспекти бездомності в Україні

Для того, щоб розглянути проблему бездомності в Україні, пропонуємо розібратися у правових аспектах, а саме – у сфері соціального захисту та права громадян України на нього.

Соціальний захист – це одне із основних прав людини, адже закріплене і в Конституції України. Соціальний захист та право на нього це по суті можливість отримувати допомогу та підтримку із боку держави опинившись у скрутному становищі.

Люди, що опинились на вулиці, без дому та без притулку мають гостру необхідність і відповідно – право на таку допомогу. Ці люди часто дискриміновані та виключені із соціального життя, особливо у них обмежена можливість отримувати послуги, як от медичні, освітні тощо. Зокрема, це може бути спричинено низькими доходами, відсутністю тимчасового чи постійного місця роботи, що безпосередньо впливає на рівень доходу, а отже і на доступ та можливість отримання послуг, можливості реалізації себе як особистості. Саме тому держава має надавати захист та допомогу вразливій частині населення, в тому числі бездомному та безпритульному. Адже це – ледве не єдиний спосіб мати можливість вести звичний, гідний спосіб життя та бути включеним у соціальне життя.

Важливою подією у сфері соціального захисту бездомних осіб в Україні було прийняття Закону України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» від 02.06.2005 р. [20]. Хоч сьогоднішні умови та чинне законодавство досі недосконале і потребує доопрацювання та уточнень, закон, що згадувався раніше створив умови для можливості діяльності громадських та волонтерських організацій у сфері соціального захисту. Окрім цього, в законі закріплено правовий статус бездомних осіб та безпритульних дітей. Цей закон передбачає і правове регулювання щодо осіб, що опинились у скрутному становищі, а саме реалізацію своїх прав і свобод, що передбачені законодавством України та Конституцією. Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» є основоположним, так як охоплює превентивні заходи та міри щодо бездомності, правовий статус осіб даних категорій, принципи та механізми захисту та обліку осіб, що потрапили у скрутне становище, заходи, котрі

спрямовані на повернення людини у соціальне життя – її інтеграцію, а також фінансування таких заходів.

Законом України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 р. № 966-IV [21] визначаються основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. У Ст. 1 даного закону, бездомність визначено як один із чинників, що можуть зумовити складні життєві обставини. Законом закріплені його загальні положення, система надання соціальних послуг, основні напрями державної політики у сфері надання соціальних послуг, статті про отримувачів та надавачів таких послуг і їх права, класифікація, типи соціальних послуг, порядок їх надання.

У Законі України «Про житловий фонд соціального призначення» від 12.01.2006 р. № 3334-IV [15] визначаються правові, організаційні та соціальні засади державної політики щодо забезпечення конституційного права соціально незахищених верств населення України на отримання житла. Згідно цьому закону, доросла особа (без визначеного місця проживання) має право звернутись до органів місцевого самоврядування та отримати можливість поселення у тимчасовий притулок, аби отримати соціальні послуги та місце проживання. Реалізація такого права є безкоштовною, а послуги мають надаватись у день звернення.

Варто також взяти до уваги Ст. 10 Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» від 17.03.2011р. № 3160-VI [22], адже позбавлення волі часто стає причиною бездомності. Згідно із статтею, до звільнення з установ виконання покарань за особами, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, зберігається жила приміщення, що вони займали на законних підставах до засудження. Звільнені особи, які потребують поліпшення житлових умов, мають право на отримання житлового приміщення в порядку, передбаченому

законодавством. Звільненим особам, які не мають жилої площі, після прибуття до обраного місця проживання на період до отримання такої площі місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування надається місце для тимчасового проживання в соціальних чи спеціальних гуртожитках, створених цими органами.

Задля удосконалення системи запобігання бездомності, підвищення якості надання соціальних послуг бездомним особам, сформуванню толерантного ставлення до бездомних осіб, розширенню переліку соціальних послуг, що надаються бездомним особам в екстремальних ситуаціях, 29.03.2013 р. набула чинності Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Основних напрямів запобігання бездомності до 2017 року» [16].

Окрім вище названих актів стосовно регуляції ситуацій із бездомністю існують і інші акти, статті, закони, постанови: Типове положення про центр реінтеграції бездомних осіб [30], Типове положення про будинок нічного перебування [28], Типове положення про центр соціальної адаптації звільнених осіб [29], затвержені наказом Міністерства праці та соціальної політики від 14.02.2006 р. Згідно із цими положеннями, створюються центри для надання послуг особам, що є бездомними. Враховуючи індивідуальні потреби, центри надають наступні соціальні послуги: соціальна інтеграція та реінтеграція (психологічна допомога та підтримка, юридичні консультації з приводу питання документів, житла, отримання соціального захисту чи допомоги, працевлаштування тощо); надання притулку (ліжко-місце, харчування, санітарно-гігієнічні місця (душ, туалет), одяг та взуття); соціальний супровід при працевлаштуванні та на робочому місці (спілкування із роботодавцем/отримувачем послуг, підтримка на робочому місці, навчання та сприяння набуття трудових та соціальних навичок); надаються також і інші послуги, що визначені законом України.

Наступні накази також є актами, що покликані регулювати відносини соціального захисту бездомних осіб: Накази Міністерства соціальної політики «Про деякі питання діяльності центру обліку бездомних осіб» [14] від

28.12.2011 р., «Про затвердження Порядку влаштування бездомних осіб похилого віку та інвалідів до стаціонарних соціально-медичних установ та інших закладів соціальної підтримки (догляду)» [18] від 12.08.2011 р., «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що надають соціальні послуги бездомним особам» від 19.02.2009 р. [17] тощо [10].

Також, хочемо звернути увагу і на важливість міжнародних угод, правових актів та ратифікацію їх Україною. Адже, Згідно зі Стратегією інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 1998 р. з метою поступового досягнення європейського рівня соціального захисту та забезпечення населення, необхідним є реформування більшості галузей соціальної політики [19].

Наприклад, Загальна декларація прав людини від 10.01.1948 р. [3], що є одним із актів ООН щодо захисту бездомних осіб і безпритульних дітей. У акті мова йде про основні права людини (в тому числі і бездомної особи), а саме: право на життя, недоторканність, свободу, гідні умови життя (наявність житла, можливість харчуватись, одягатись, отримувати медичні та соціальні послуги тощо). Декларація є універсальним правовим актом, це означає, що до цілей поставлених нею мають прагнути усі держави.

Ще одним актом ООН – Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 р. [11] закріплено право за кожною особою на поліпшення життєвих умов та на охорону здоров'я.

Україною також ратифіковано наступні міжнародні правові акти: Європейську конвенцію про захист прав людини та основних свобод та Європейську соціальну хартію (акти Ради Європи), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. окрім вище згаданих прав також і про заборону катування, рабства, примусової праці та дискримінації, про право на судовий захист та повагу.

Ратифікація подібних міжнародних правових актів стосовно соціальної політики – це вагомий внесок та великий крок для України як соціальної держави (згідно із Конституцією України). Ратифікація таких актів та

імплементация їх у законодавство України дозволяє державі рухатись у напрямку обраного європейського курсу розвитку, впроваджувати практики соціального захисту та соціальної допомоги європейського стандарту. Ці кроки покликанні працювати на покращення соціальної політики, таким чином і на покращення становища вразливого населення шляхом попередження переходу у вразливі групи (захист від бідності, соціального відчуження), захист та допомога особам, що опинились у вразливих групах, тобто шляхом профілактики та ліквідації.

1.3. Соціологічні дослідження бездомності

«Число бездомних людей зростає в усьому світі – як в багатих, так і в бідних країнах, що частково є результатом стрімкої урбанізації, відсутності недорогого житла, приголомшуючого збагачення невеликої частки населення і зубожіння мас. Серед бездомних багато молоді з психічними захворюваннями та психологічними проблемами», – так повідомляє ООН [7].

Взимку минулого року, учасники сесії ООН відзначили, що бездомність є глобальною проблемою і зачіпає людей, що належать до різних економічних, соціальних і культурних груп. Вони проживають як в розвинених країнах, так і в тих, що розвиваються. За даними ООН, у світі налічується приблизно 100 мільйонів осіб, які не мають даху над головою. Ще 1,6 млрд осіб у всьому світі живуть в неприйнятних умовах. Щорічно близько 15 млн осіб піддаються примусовому виселенню.

Також, ООН повідомляє, що у світі близько 800 млн людей живуть на суму менше, ніж 1,25 дол. на день. Ці люди часто незабезпечені нормальним харчуванням, чистою питною водою, а також належними санітарно-гігієнічними умовами.

У доповіді Міжнародної організації праці ООН за 2019 рік говориться про те, що світова спільнота повинна збільшити свої інвестиції, щоб забезпечити загальне охоплення базової соціального захисту. «Результати

досліджень, проведених в 134 країнах, показують, що сьогодні заходи соціального захисту охоплюють лише 8,5% дітей і 15,3% літніх людей в країнах з низьким рівнем доходу. У країнах з рівнем доходу вище середнього охоплено 35% дітей і 90% літніх людей» повідомляє ООН [42].

Таким чином, бездомність є об'єктом безлічі досліджень та наукових праць різних сфер науки: соціології, економіки, права, психології, соціальної політики, журналістики, урбаністики тощо. Бездомність як явище та бездомне населення вивчається всебічно з огляду на причини та ретроспективи, актуальний стан, наслідки, профілактика, ліквідація і т.д. У цьому підрозділі ми звернемось до огляду наукових праць та досліджень бідності та бездомності в тому числі.

У соціології бездомність можна розглядати через концепції культури, соціальної структури, соціалізації, соціальної взаємодії, організації, девіації, тобто за основними складовими суспільства [25].

Вітчизняна соціологиня Рябчук Анастасія є дослідницею праці, робітничого та трудового руху, а також бідності. У своїй статті «Криміналізація бездомності на пострадянських теренах» [23] вона пише про таке явище у фокусі ставлення правоохоронних органів до бездомного населення. А. Рябчук говорить про поліцейське свавілля як звичне явище на пострадянських теренах. До такого висновку дослідниця доходить у наслідок аналізу підходу соціального дарвінізму та стигматизації бездомного населення за часів СРСР. Адже бездомні, як одна із маргінальних груп, сприймалися у суспільстві як злочинці, правопорушники, психічно хворі, волоцюги, дармоїди, п'яниці тощо, тобто девіанти, про це також писав соціолог Герберт Спенсер [49]. Ба більше, у СРСР, такий спосіб життя карався законом, люди, котрі по різних причинах опинялись на вулиці, без житла та роботи, відсилалися у заслання або відбували покарання чи повинні були бути взятими під варту до в'язання обставин. Останнім часто користувались правоохоронні органи для зачистки міст, а особливо – Москви, Ленінграду та Києва.

Для вивчення та пояснення стигми щодо бездомного населення, авторка також звертається до марксистської традиції та опису люмпенпролетарів, груп маргіналів, що за марксистською теорією не є класом, адже вони поза робітничих відносин. Також, А. Рябчук пише щодо ставлення фашистської ідеології до бездомних: «Для нацистів бездомні належали до «асоціалів», яких ще у 1933 році почали відсилати до концтаборів на примусові роботи, нашиваючи на їхній тюремний одяг чорні трикутники. До того ж, над ними проводили медичні експерименти, щоб обґрунтувати «генетичну спадкованість бродяжництва», стерилізували їх і застосовували евтаназію» [23]. Саме з огляду на таку таку позиції та державні політики стосовно маргінальних груп, в тому числі і бездомного населення, авторка говорить про те, що поліцейське свавілля та порушення прав бездомних, як наслідок, відбувається не через проблеми із окремими поліцейськими чи підрозділами, а як наслідок структурної проблеми, репресивної державної політики, коли вирішення проблем із бездомністю знаходиться під юрисдикцією органів внутрішніх справ, а рейди – це виконання своєї роботи та обов'язків.

Про криміналізацію бездомного населення також писав ще один дослідник, соціолог Лоїк Вакан. На його думку, це один з ключових, визначальних елементів неоліберальної системи [47]. Також, він писав про таку важливу проблему бездомного населення, як обмежений доступ до окремих послуг.

Брюс О'Ніл – доцент кафедри соціології та антропології в Університеті Сент-Луїса також вивчає суспільство та різні процеси у ньому. В тому числі автор пише і про бездомність. У своїй книзі «Простір нудьги: Бездомність у сповільненому глобальному порядку» [45], Брюс О'Ніл аналізує емоційне насилля, спричинене переходом від східноєвропейського соціалізму до західноєвропейського капіталізму в Бухаресті, Румунія. Він використовує спостереження за учасниками, інтерв'ю та документальну фотозйомку, щоб розкопати так звану «афективну шкоду», яку цей неоліберальний ринковий перехід завдав людям, котрі залишилися бездомними у столиці Румунії. У

книзі висвітлюється, як глобальні ланцюги виробництва та споживання витісняють окремі підгрупи населення Бухареста та переносять їх у матеріальний, пізнавальний та емоційний «простір нудьги», в якому змінюється їхнє внутрішнє життя. Нудьга – в сенсі постійна форма соціальних страждань, котрі стали реальними в результаті викликаного кризою зрушення в світовій економіці. Таке зрушення змусило змиритися з обмеженими економічними можливостями мільйони людей у всьому світі [44].

Таким чином, О'Ніл розкриває глобалізацію як щось більше, ніж усунення бар'єрів у вільній торгівлі та тісну інтеграцію національних економік. Це також відчуття, яке формує життя для тих, хто не може змагатися на нових умовах, оскільки створює перцептивну кризу, в якій вони переживають існування як нудьгу. О'Ніл стверджує, що нудьга в Бухаресті двадцять першого століття – це травма, яка впливає із розпаду соціально-політичної інфраструктури Комуністичної партії Румунії (КПР) та її поступової заміни на придатну для імперативів капіталізму на вільному ринку. Прагнучи відкрити свій ринок для прямих іноземних інвестицій після Румунської революції, режим після Чаушеску приватизував усі підконтрольні державі підприємства, заводи та комунальні послуги. Але замість того, щоб розпочати нову еру процвітання, передбаченого режимом та його західними економічними консультантами, ці реформи призвели до глибокої рецесії, що ускладнилася глобальним фінансовим крахом 2008 року, в якій зростання житла сповільнилося, середня заробітна плата знизилася, а витрати на житло зросли. Тисячі жителів Бухаресту: багато з яких були пенсіонерами похилого віку, ті, що відкинуті сім'ями та урядом – були, таким чином, занурені в історично нові умови існування. Для них румунська мова не мала назви, доки її не заговорили іноземні журналісти та працівники гуманітарних служб: бездомність.

Через відсутність доступу до нових споживчих можливостей та благ, створених зароджуваним капіталізмом і позбавлення захисту комуністичної епохи (найголовніше, загальної гарантії житла) бездомним румунам

залишається лише думати про міське середовище, як таке, де споживання є умовою громадянського включення. О'Ніл розглядає притулки для бездомних, денні центри, табори для населення, громадські парки, транзитні центри, ринки праці та окремі компанії, демонструючи, як вони створюють нову «інфраструктуру переміщення», яка полегшує ринковий перехід Бухареста, поглинаючи втрати і тимчасово інтегруючи їх у нові суспільні відносини виробництва та споживання. Бездомні жителі Бухареста намагаються побороти нудьгу, шукаючи стимуляцію в цих просторах і поза ними. Таке стимулювання варіюється від розмов за чашкою кави і до сексуальних зустрічей у транзитних центрах, торгових центрах тощо. Ці тактики боротьби з нудьгою, що спрямовані на споживачів, забезпечують бездомним громадянам тимчасове задоволення та можливість масового споживацтва, як зазначає автор. Проте, бездомні здебільшого не можуть уникнути соціобіологічної смерті, до якої вони приречені.

Міські адміністратори, стверджує О'Ніл, опосередковано керують загибеллю бездомних, піддаючи їх періодичним станам, що підвищують ризик смертності або криміналізують їх існування. Скорочення державного житла, обмеження участі на ринку праці та зменшений захист уряду. Це все нашаровується та завдає повільну «травму від смерті» яка завершується «структурою почуттів», що відточує почуття людей про те, що означає мати життя [45].

О'Ніл викриває «альтернативні зв'язки» бездомних у громадських парках, транзитних центрах, ринках праці та інших організаціях. Ці вуличні мережі стають стійкими завдяки просторовим практикам, від пошуку роботи до зустрічей за чашкою кави, які з'єднують бездомних з людьми чи місцями та включають їх у глобальні ланцюги споживання, навіть якщо проводяться в очевидній ізоляції.

Отже, нудьга – це колективна форма «афективних страждань», вироблена відчужуючою логікою глобалізації і вбудована в банальності бухарестської системи глобального капіталізму. Загалом, О'Ніл проливає

вкрай необхідне світло на те, як глобалізація проявляється для тих, хто потрапив у межі ростучого капіталістичного міста.

Дана робота автора надає безцінні знання про те, що глобалізація – це процес, який частково сприяє емоційному життю бідних. Аргументи О'Ніла, без сумніву змушують розглядати та сприймати «нудьгу» всерйоз. Як те, що відкриває нові уявлення про крайню бідність і допомагає розшифрувати згубні значення та досвід, що випливають з неоліберальної політики організації життя в глобалізованому світі.

Вивченням бідності також займаються такі дослідники як Естер Дюфло, Абхіджіт Банерджі і Майкл Кремер. Саме вони отримали Нобелівську премію з економіки в 2019 році. Раніше світ боровся з бідністю так: розвинені країни давали економічно слабким гроші, в результаті кошти не доходили до людей, а губилися в інститутах розвитку або в державних органах. У 2003-му Абхіджіт Банерджі і Естер Дюфло створили спеціальний фонд Poverty Action Lab. Туди запрошували фахівців з усього світу. Згодом ці вчені виїжджали назад в свої країни і займалися впровадженням методики на місцях. Таким чином, у них вийшло за допомогою Poverty Action Lab обійтися без держструктур і застосувати інструменти боротьби з бідністю на різних рівнях.

Їх пропозиції вже допомогли в боротьбі з бідністю і мають великий потенціал для подальшого поліпшення життя найбільш знедолених людей, як прокоментувала Шведська королівська академія наук.

Російський дослідник Лиходій О. А. вивчає прояви жебрацтва та бродяжництва у російському суспільстві [9]. Робота містить широкий фактографічний матеріал, що ґрунтується на розборі джерел, котрі охоплюють великий часовий період: з IX ст. і до теперішнього часу. В якості основних етапів автор виділив три періоди: дореволюційний, радянський і пострадянський. Значною мірою вони розглядаються як цілісні, автономні і специфічні соціально-історичні «сюжети», що демонструють ставлення суспільства до маргінальних груп і їх соціальне позиціонування в рамках заданої контекстом соціальної модальності. Автор розвиває ідеї про соціальне

партнерство, зміні рольової позиції неурядових організацій в здійсненні соціальної політики та обґрунтовує перспективність подібного механізму надання соціальної допомоги. У цьому випадку передбачається інший порядок розподілу соціального бюджету, збільшення частки його реалізації недержавними організаціями і реальне включення громадян у вирішення цих проблем. Подібні практики можуть служити корекції масової свідомості, підвищенню толерантності, зростання громадянської відповідальності.

У 2021 році Антикорупційний науковий центр, Дублінського міського університету провів дослідження про те як корупція у будівельному бізнесі та катастрофи впливають на збільшення бездомних. Це дослідження більшою мірою про те, як у цій конкретній сфері можливо зберегти безліч ресурсів у широкому сенсі цього слова, в тому числі як попередити збільшення кількості бездомних внаслідок попередження катастроф.

Для вимірювання корупції вони використали дві змінні з бази даних опитування підприємств Світового банку. Опитування ставлять питання про діяльність фірми та очікування, а також про ймовірність виплати хабаря, неофіційного подарунку або платежу за певних обставин. Відсоток фірм, які відповіли, що такі подарунки очікуються є основною пояснювальною змінною. Мірою бездомності після катастрофи стала інформація отримана із бази даних надзвичайних ситуацій – кількість людей, чий будинок знищується або сильно пошкоджується, внаслідок чого, люди потребують притулку. Ці дані є надійними, адже базуються на звітах агентств ООН, неурядових організацій, страховиків, науково-дослідних установ та прес-агентств, також дані підлягають жорсткому процесу контролю та оновлюються кожного року.

Дане дослідження підтверджує, що корупція в будівництві спричиняє більшу бездомність після катастроф. З точки зору політики такий висновок підкреслює необхідність боротьби з корупцією та слабкою будівельною практикою там, де уже є жертви (постраждалі громади). Важливою рекомендацією також стало прийняття заходів щодо пом'якшення наслідків,

таких як посилення будівельних норм, посилення контролю за плануванням та надання контролю офіційними державними органами.

Такі заходи, за розрахунками дослідників, мають сприяти зменшенню рівня корупції та зменшенню впливу катастроф на громади. Адже, поки не буде розроблена жорстка житлова політика, важливим є ефективніше пом'якшення наслідків стихійних лих та управління ними [35].

У Британії було проведено ще одне дослідження щодо явища бездомності. Дослідники мали на меті виявити, котрі групи населення знаходяться під ризиком стати бездомними [38]. Статистичний аналіз чітко показав, що, у Великобританії безпритульність не розподіляється випадково серед населення, а ймовірність її переживання систематизована навколо набору індивідуальних, соціальних та структурних факторів. Більшість із цих факторів не залежать від самих постраждалих, тобто тих, хто опинились на вулиці – бездомних. Можливість стати бездомними для деяких системно знедолених груп настільки висока, що наближається до стану «норми». І навпаки, для інших імовірність впасти в бездомність вкрай незначна, оскільки вони мають певні «подушки безпеки».

Цей аналіз також підкреслює центральність бідності у породженні бездомності. У дослідженні ідеться про досвід бідності у дитинстві, що дуже часто стає потужним предиктором бездомності у зрілому віці. Це дає вагомі підстави стверджувати, що основним напрямком причинно-наслідкових зв'язків, швидше за все, буде шлях від бідності до бездомності. Також дослідження демонструє, що, питання у галузі охорони здоров'я, задоволення потреб та проблема поведінки, особливо у підлітковому віці, суттєво сприяє ризику бездомності у молодому віці, проте їх пояснювальна сила менша, ніж бідності. Ключовим захисним фактором, який може бути дієвим щодо запобігання безпритульності є наявність мереж соціальної підтримки. Захисний ефект від наявності партнера або проживання в домогосподарстві з багатьма дорослими, включаючи можливість проживання у домогосподарстві серед батьків/сім'ї/родини забезпечує підтримку сім'ї як «буфер».

Однак знову ж таки слід зазначити, що взаємозв'язок між цими факторами «соціальної підтримки» та безпритульністю, як правило, слабкіший, ніж з матеріальною бідністю та економічним статусом.

Тож, компенсаційні захисні фактори, такі як соціальна підтримка, завжди можуть, на щастя, втрутитися та запобігти справжній безпритульності, навіть у тих випадках, коли існує низка (взаємно підсилюючих) генеративних механізмів. Дослідники також виявили і збіг між деякими формами безпритульності та іншими негативними наслідками у зрілому віці, такими як схильність до правопорушень та зловживання наркотичними речовинами.

Центром перспективних соціальних досліджень за підтримки Міністерства соціальної політики України, 2006 та 2012 роках проводились соціологічні дослідження «Соціальний портрет бездомних осіб». Таке дослідження мало на меті виявити соціально-демографічні характеристики даної групи, дізнатись про актуальне становище бездомних, про причини бездомності, певні закономірності та тенденції.

Опитування проводилось методом анкетування, було опитано 982 респондента (бездомних осіб). Про репрезентативність даних з огляду на вибірку можна судити по масштабності територіального охоплення (18 областей України), адже офіційна статистика по кількості бездомних в Україні, на жаль, є недоступною.

Отже, в результаті дослідження вдалося виокремити статистичні ознаки досліджуваної групи: вік (рівномірно розподілений, найбільше осіб віком 46-55 років та 36-45 років); сімейний стан (неодружені/незаміжні, розлучені); освіта (більшість із неповною середньою, середньою спеціальною, професійно-технічною); місце проживання (найчастіше – це мешканці міст); стать (із 2006 року стало значно більше молодих жінок).

Також, актуальною залишається проблема працевлаштування через ряд причин. Наприклад, низька кваліфікація, низька заробітна плата, що не покриває задоволення вітальних потреб. Часто у бездомних відсутня тимчасова реєстрація та\чи прописка, що ускладнює працевлаштування, звідси

впливає ще одна проблема – неофіційна зайнятість. Саме тому, такі особи позбавлені трудових прав та шансів на отримання пенсійних виплат.

Результати також вказали на причини того, що люди опиняються на вулиці. Найчастіше причиною є сімейні конфлікти та розлучення (39,1%). На другому місці за частотою є причина позбавлення волі (18.3%), адже такі особи та їх нерухомість не захищені державою, через відсутність превентивних засобів, вони часто втрачають своє житло під час відбування покарання у місцях позбавлення волі.

Однією із проблем, що стоять гостро, дослідники виділяють необхідність допомоги держави у наданні бездомним медичних послуг.

Дослідники виділили декілька позитивних моментів, порівняльні результати (2006-2012 р.р.) показують зменшення кількості бездомних, за припущенням – через появу притулків, реінтеграційних центрів та соціальних хостелів. Важливим висновком дослідження є також і те, що бездомність в Україні є не стільки маргінальною, тобто це не про повну ексклюзію за власним бажанням, не спосіб життя, а соціально-економічний наслідок бідності [4].

Ще однією гострою проблемою стосовно бездомних не лише в Україні, але й у всьому світі – є їх підрахунок. Підрахунком бездомних людей займаються центри обліку, але вони реєструють тільки тих людей, які самі звертаються за допомогою у відновленні документів, тобто ці дані не відображають реальної кількості бездомних. Мар'яна Соха говорить і про інші методи підрахунку, проте говорить, що жоден із таких методів не може дати точну інформацію про кількість бездомних.

У 2018 році Міністерством юстиції України спільно із Міжнародним фондом «Відродження», а також командою соціологів Київського міжнародного інституту соціології було проведене Дослідження правових проблем та потреб в українських громадах. Згідно із цим дослідженням, бездомні – одна із груп про яку не вдалося знайти дослідження у відкритому

доступі, які б сигналізували про підвищену потребу у правовій допомозі, але дослідники припускають, що вона має місце.

Можна сміливо припустити, що це дійсно так, хоча б на основі їх же результатів. А саме: 40% українців повідомляють про наявність проблем, що оцінені, як найбільш серйозні (правопорушення, сімейні відносини, власність на житло, погашення заборгованостей). Найчастіше українці потребують правової допомоги у наслідок порушення прав споживачів (16%) та у наслідок ситуацій пов'язаних із житлово-комунальними питаннями.

Якщо поглянути на найчастіші причини бездомності (як мінімум ті, що були виявлені дослідженням Центру перспективних соціальних досліджень 2006-2012 р.р.), то це саме ті, внаслідок яких людина ризикує стати жертвою та опинитися без дому. Ще більше посилюється серйозність проблеми сумним показником – 59% респондентів говорять, про те, що їх проблеми не вирішуються більше року.

Це говорить про те, що в Україні слабо розвинена процедура надання правової допомоги громадянам, а її налаштування, можливо, може стати превентивним методом збільшення кількості бездомних [2].

ГО Інформаційний центр «Майдан Моніторинг» у 2018 році провела дослідження «Українські ландшафти дискримінації». У межах даного дослідження проблема дискримінації досліджувалась комплексно трьома методами: фокус-групи, глибинні інтерв'ю та масове опитування.

Це дослідження не було безпосередньо націлене на проблеми бездомних, проте, за результатами було виділено топ-5 груп, що найбільше дискримінуються в Україні на думку опитуваних. Більшість із тих, хто зазнає дискримінації зі свого або чужого досвіду – пов'язують це із майновим станом.

Найчисленнішою групою є бідні – 72%, а сфера, де найчастіше зазнають дискримінацію – є сфера медичних послуг. Саме те хворе місце і для бездомних, як зазначалося раніше, і як доводиться іншими численними дослідженнями [8].

Висновки

Отже, в результаті визначення термінів, на основі законодавства України вдалось визначити, що у фокусі нашої роботи є саме бездомні особи. Паралельно із цим терміном існують і такі: безпритульна особа (різниця полягає у тому, що безпритульні не мають притулку, тобто місця де вони тимчасово проживають чи ночують, в той час коли бездомною може бути особа, у якої є або немає притулку. Основний показник – це відсутність у людини будь-якого житла, призначеного та придатного для проживання); безхатченки, безхатьки, знедолені, БОМЖ (ці неофіційні терміни увійшли в обіг в силу історичних та культурних особливостей та причин, їх часто використовують у художній літературі чи журналістських матеріалах для створення певного емоційного забарвлення). Ці терміни також говорять і про наявність стигматизації щодо такої вразливої групи населення як бездомні.

Розглянувши правові аспекти бездомності в Україні, можна зробити висновок, що у нашій державі існують певні накази, закони, постанови та акти щодо соціального захисту вразливого населення (в тому числі і бездомного населення). Проте, не всі вони мають успішну реалізацію, працюють нерівномірно у всіх регіонах України. Варто відмітити, що Україною ратифіковано ряд міжнародних правових актів стосовно соціальної політики – це вагомий внесок та великий крок для України як соціальної держави.

Ратифікація таких актів та імплементація їх у законодавство України дозволяє державі рухатись у напрямку обраного європейського курсу розвитку, впроваджувати практики соціального захисту та соціальної допомоги європейського стандарту. Ці кроки покликанні працювати на покращення соціальної політики, таким чином і на покращення становища вразливого населення шляхом попередження переходу у вразливі групи (захист від бідності, соціального відчуження), захист та допомога особам, що опинились у вразливих групах, тобто шляхом профілактики та ліквідації.

Здійснивши аналіз деяких досліджень стосовно бездомності, можна зробити висновки, про те що це явище вивчається багатьма науковими сферами: соціологія, економіка, право, психологія, соціальна політика, журналістика, урбаністика тощо. Бездомність як явище та бездомне населення вивчається всебічно з огляду на причини та ретроспективи, актуальний стан, наслідки, профілактика, ліквідація тощо.

РОЗДІЛ 2. СТАНОВИЩЕ БЕЗДОМНИХ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 У СВІТЛІ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Як уже зазначалося раніше, бездомне населення, що й без усіляких ускладнень є вразливою групою, під час пандемії COVID-19 стало ще більш уразливішим у багатьох сферах. Згідно із інформаційною запискою управління Верховного комісара ООН з прав людини про вплив COVID-19 і заходів із попередження його поширення на бездомних людей в Україні 16 червня 2020 року [5] можна виділити проблеми доступу до послуг, а особливо – до медичних послуг, відсутність нормального харчування, питної води, умов для здійснення санітарно-гігієнічних заходів, неможливість заробляти, нерівномірність надання соціальних послуг.

Такі проблеми існують, адже під час пандемії усі ми, в тому числі і бездомне населення, стикнулися із багатьма обмеженнями. Наприклад, проблема втрати роботи (або її зупинка на невизначений час) через закриття підприємств внаслідок карантинних обмежень торкнулась великої частини населення. Для бездомних – це стало сильним ударом, адже змушені були закритись і підприємства, де вони могли отримувати заробітну плату, найактуальніші місяця роботи та підробітку для бездомних є пункти збору та переробки вторинної сировини та будівництво. Багато із них були змушені призупинити свою роботу, будівництво – заморозити процес. Це стало однією із причин обмеженості доступу до харчування та наявності питної води.

Стосовно здоров'я бездомних, можна із впевненістю сказати, що через складність доступу до медичних послуг, саме вони мають чи не найбільший ризик захворіти на COVID-19 чи перенести хворобу із ускладненнями. Адже доступність медичних послуг завжди була проблемним місцем через ряд причин. Такі умови життя у злиднях, поганого харчування, відсутності питної води, житла і санітарно-гігієнічних умов і так призводять до поганого стану здоров'я та відповідно різних захворювань. Проблемою є і те, що бездомні не мають можливості самоізолюватися у випадку хвороби та надалі підтримувати

гігієну, правильно користуватись засобами особистого захисту (маски, рукавички, антисептики тощо).

Медичні послуги часто недоступні бездомним і по причині відмов із боку медичного персоналу через поганий запах, неохайний зовнішній вигляд тощо. Для прикладу, медична реформа в Україні, стосовно необхідності декларації (договору) із сімейним лікарем стала ще одним тягарем для бездомних. Адже часто у бездомних відсутні документи, котрі необхідні для заключення договору із лікарем. Також бездомний у більшості випадків не може скористатись платними медичними послугами через брак коштів.

Ця проблема у сфері надання медичних послуг є актуальною не лише для бездомних. Бідне населення України є найбільш дискримінованим саме у сфері медичних послуг [8].

Саме такі умови і стають причиною ситуації, коли бездомні піддаються найбільшим стражданням та обмеженням внаслідок запровадження карантинних обмежень та заходів щодо зниження ризиків поширення вірусу.

Стосовно стану здоров'я бездомних, влітку 2020 року дослідники університетів Бразилії провели дослідження бездомного населення, аби виявити як пандемія COVID-19 потенційно може на них впливати [40]. Причиною такого дослідження стала проблема недостатньої якості житла, що пов'язана зі стресом та наслідками психічного здоров'я. Скупченість, забруднення навколишнього середовища, шум, недостатнє освітлення, відсутність доступу до зелених насаджень та інші фактори навколишнього середовища, пов'язані з життям та умовами в яких змушені жити бездомні та безпритульні, можуть посилити розлади психічного здоров'я, включаючи депресію, тривогу, насильство та інші форми соціальної дисфункції. Дослідження проводилось за використанням великих газет з міжнародним тиражем. Результати: Експерти стверджують, що люди, які сплять у притулках або на вулицях, вже мають нижчу тривалість життя, страждають на залежність та мають такі стани здоров'я, котрі становлять більший ризик у разі розвитку вірусу. Якщо люди є бездомними та безпритульними, то вони можуть бути

більш сприйнятливими до хвороб або смерті через поширеність основних фізичних та психічних захворювань та відсутність надійного та доступного медичного обслуговування. Автори роблять висновок, що багато людей, що живуть на вулиці, вже мають достатньо поганий стан здоров'я, вищий рівень хронічних захворювань або порушену імунну систему, що є чинниками ризику для розвитку більш серйозного прояву коронавірусної інфекції. Ті, хто страждає на психічні захворювання, можуть зазнати труднощів у реагуванні на загрозу зараження. Бездомні мають менший доступ до медичних послуг, та можливості замовити і пройти діагностичне обстеження. А у разі підтвердження, бездомні не мають можливості ізолюватись.

Ще одне проведене дослідження стосовно доступності бездомних до медичних послуг [51] говорить про те, що виконання порад громадськості та лікарів, щодо мінімізації ризику зараження та передачі COVID-19, надзвичайно важко реалізувати людям, котрі страждають від бездомності. Враховуючи те, що ця група населення і так є більш вразливою до інфекцій, ніж більшість. Підвищені фактори ризику зараження COVID-19 є значними, оскільки люди, які є бездомними, мають набагато більшу кількість і супутніх захворювань чи хронічних захворювань порівняно з людьми того ж віку, які мають своє житло чи притулок.

Серед 4000 активних пацієнтів, яких бачили Медичні працівники, котрі працюють з бездомними в Австралії (Перті) майже всі мають супутні захворювання, 13% мають хронічні респіраторні захворювання, 79% палять (і мають захворювання, пов'язані з погіршеним здоров'ям легень), 8% страждають на діабет (пов'язаний із пригніченим імунітетом). Дослідники виділяють такі проблеми, пов'язані із тими хто надає медичну допомогу бездомним та самими бездомними: регулярне миття рук та гігієна (а також доступ до мила або дезінфікуючого засобу та ванних кімнат) є надзвичайно проблематичним; самоізоляція при поганому самопочутті і підозрі про наявність симптомів неможлива, якщо у людини немає місця для проживання. У дослідженні також ідеться про те, що уряд Австралії оголосив знижки на

програму, що надає змогу отримати медичну консультацію по телефону, але це знову ж таки є проблематичним для бездомних людей, які не мають телефону. Таким чином, подібні технологічні рішення, як відео консультація чи будь які інші віртуальні консультації є неможливими для багатьох бездомних.

Виїзні медичні послуги є одними з найефективніших способів дозволити бездомним людям отримати доступ до медичної допомоги. Однак використання засобів індивідуального захисту в цих умовах є важким, і за відсутності захисту у первинної медичної допомоги ситуації у відділеннях мають ризик погіршитися. А скасування виїзних клінік загальної практики та інших виїзних служб для допомоги та надання медичних послуг бездомним з метою зменшення ризику поширення вірусу матиме серйозні непередбачувані наслідки. Дослідження показує, що коли бездомні пацієнти з COVID-19 не лікуються, ризик смертності високий. Більше того, автори говорять про те, що багато бездомних не отримую медичної допомоги стосовно і інших захворювань, що також має дуже негативні наслідки. Наприклад, блокування та стримування хвороб може бути шкідливими для психічного здоров'я бездомних людей, багато з яких побоюються мимовільної госпіталізації та ув'язнення.

Ще одне, вже американське дослідження, котре провели Денніс Кулхейн, Даніель Трелья, Кен Штейф, Рендалл Кун і Томас Бірн [37] звертає увагу на необхідність створення або переконфігурації вже існуючих готелів, спеціальних притулків для бездомних з метою проходження там самоізоляції, лікування, отримання медичних послуг та інтенсивної терапії. Адже такі способи здатні врятувати здоров'я та життя багатьом бездомним, а також в цілому вплинути на поширення вірусу COVID-19.

Чергове дослідження, що стосується надання медичних послуг та допомоги бездомним [33] ілюструє важливість доступу до таких послуг цієї вразливої групи. Бездомність створює надзвичайно сприятливі умови для швидкої передачі COVID-19. Після спостереження за кількістю випадків

COVID-19 в одному із притулків для бездомних у Бостоні, Бостонська програма охорони здоров'я для бездомних провела оцінку симптомів та їх тестування методом ПЛР на COVID-19 (тестування проходили усі, хто проживає у притулку більше 2 діб). Із 408 бездомних 147 мали позитивні ПЛР тести щодо COVID-19. Що цікаво, усім нам відомі симптоми такі як кашель, задишка та лихоманка були рідкістю серед COVID-позитивних осіб: 7,5%; 1,4 та 0,7% відповідно.

Висновки ілюструють швидкість передачі COVID-19 в умовах проживання у притулку для бездомних, також припускається, що універсальне тестування на ПЛР може бути кращою стратегією для виявлення та пом'якшення COVID-19 серед бездомних людей, аніж підхід, що опирається на наявність симптомів.

Американське дослідження у місті Даллас, для прикладу показує наскільки ефективним є саме органи місцевого самоврядування у вирішенні проблем, з якими стикаються бездомні [34]. Стаття продемонструвала співпрацю, яка підкреслює принцип взаємної допомоги, оскільки Даллас працював з різними рівнями влади та некомерційними організаціями для обслуговування бездомних. Початок пандемії COVID-19 та її вплив на тих, бездомних людей, підняв етичні та моральні проблеми у державних адміністраторів. Потенційний вплив пандемії на бездомних зробив це питанням і прав людини.

У статті говориться про те, що надважливим є дослідження сфери спільної компетенції, співпраці та розподіли відповідальності там, де це дало б найбільш ефективний результат, між державними адміністраторами, котрі вмотивовані державною службою. Адже, не дивлячись на залучення федеральної влади, неурядових організацій, саме місцеве самоврядування виявилось найбільш ефективним у вирішенні проблем, з якими зустрічаються бездомні під час пандемії. Тому, такі методи мали б успішно задовольнити потреби бездомних під час пандемії.

Досліджуючи спеціальні заходи для попередження поширення вірусу COVID-19 та соціального дистанціювання у Гані [43] було виявлено, що це є майже недосяжною метою для бездомного населення. Основною проблемою знову ж таки є відсутність житла, а отже і умов для самоізоляції чи просто для того, щоб залишатися вдома. Крім того, для мешканців, так званих нетрів Гани слід забезпечити основні людські потреби: вода та відповідні санітарні умови. Ці населені пункти та їх житлові приміщення, як правило, мають мізерну вентиляцію, каналізацію, тому хвороби легко поширюються. Багато з цих сімей виживають повсякденно, живучи в щільних кварталах з ненадійним та часто спільним доступом до основних послуг, таких як вода, санітарія та електрика. По всій Африці зацікавлені сторони охорони здоров'я та інші органи розвитку занепокоєні тим фактом, що COVID-19 може швидко поширитися через нетрі та бідні селища.

Явище сплеску вірусу COVID-19 в нетрях та неформальних поселеннях демонструє погану підготовленість держав до управління кризою. Саме тому дослідник звертає увагу на те, що хоча б на час пандемії, для бездомних мають бути створені ізольовані місця перебування, адже вони постійно «кочують» та можуть надзвичайно швидко переносити вірус.

За розрахунками Світового банку, в країнах, які були охоплені епідеміями, протягом п'яти років після їх закінчення доходи менш забезпечених груп населення скорочувалися, на ринку праці знижувалася частка людей, які не мають вищої освіти, а індекс Джині, один з найбільш поширених показників для вимірювання дохідного нерівності, підвищувався в середньому на 1,5 процентного пункту [46].

Проте, дослідники говорять, що ситуація із пандемією COVID-19 дещо інша. Мова йде про те, що завдяки антикризовим заходам, націленим в першу чергу на підтримку груп з низькими доходами, а також через скорочення доходів населення в цілому, в 2020 році така прибуткова нерівність, наприклад, в Німеччині, Іспанії, Франції, Італії та Швеції не виросла.

Проте професорка Гарвардського університету Стефані Станчева [50] говорить про наслідки у довгостроковій перспективі. Вона зазначає, що не дивлячись на ці показники, пандемія спричинила безліч ускладнень та принесла зміни у різні форми нерівності, наприклад нерівність у можливості працювати (віддалена робота) гендерні нерівності, нерівності у споживанні та можливості заощаджувати.

Щодо ситуації із втратою роботи, то пандемія посилила нерівність між високооплачуваними і низькооплачуваними професіями. Найчастіше роботу втрачали низькооплачувані працівники. Наприклад, в квітні 2020 року в Великобританії було звільнено або відправлено у вимушену відпустку більше половини таких працівників (52,7%) проти 15,1% високооплачуваних [32]. В Австралії в цей же період вірогідність звільнення для низькооплачуваних працівників зросла до 14%, в той час як для високооплачуваних – тільки до 2,6% [41]. У США з січня 2020 р середину квітня роботу втратили 37% низькооплачуваних працівників проти 14% високооплачуваних [36]. При цьому рівень зайнятості останніх, опустившись до мінімуму в середині квітня, вже в середині травня 2020 року відновився до передкризового, в той час як для низькооплачуваних працівників він залишався на 20% нижче і в вересні.

Проблему поглиблює так званий «ефект рубцювання», тобто довгострокові негативні наслідки того, що сталося. Звільнені в кризу часто ще довго не можуть знайти нову роботу і за час її пошуку можуть втратити частину наявних навичок. Це ще раз може слугувати підтвердженням того, що бездомні, в тому числі, знаходяться під найбільшим ризиком втратити роботи чи підробіток. Адже часто джерелом їх доходів є низькооплачувані роботи.

Висновки

Зробивши огляд актуальних досліджень стосовно бездомного населення під час пандемії COVID-19, можна зробити наступні припущення. Бездомне населення – це одна із найбільш вразливіших груп, в тому числі і особливо під час пандемії. Саме вони перебувають у групі ризику зараження вірусом в першу чергу через відсутність можливості скористатись медичними послугами, консультаціями. А також поширеними причинами є наявність супутніх захворювань, відсутність можливості скористатись засобами особистої гігієни. У них немає можливості ізолюватися в разі хвороби чи наявності симптомів. Також у бездомних, у більшості випадків, відсутні умови для здійснення санітарно-гігієнічних заходів. Тобто обмеженість медичних послуг – одна із найбільших загроз для бездомного населення та ризик розповсюдження вірусу.

Ще одна проблема, що підіймається під час пандемії – це порушення прав людини. Окрім недоступності медичних послуг та відмов у їх наданні, сюди можна віднести і неможливість працювати. А позбавлення заробітку та відсутність соціальної допомоги для бездомного населення – це надзвичайно критична ситуація, що призводить до неможливості скористатись транспортом, харчуватись, мати питну воду, а також це неможливість перебування у тимчасових притулках. тощо.

Важливим є також те, що у дослідженнях відзначається необхідність створення місць ізоляції для хворих бездомних, адже це може стати ефективним методом запобігання поширення вірусу COVID-19.

Відзначається також і важливість співпраці держави, місцевого самоврядування на неурядових організації. При грамотному розподілі повноважень це також може стати ефективною мірою запобігання поширення хвороби.

Дослідження, що стосувалось економічного фокусу ілюструє ситуацію, що підтверджує посилення нерівності між високооплачуваними і низькооплачуваними професіями.

РОЗДІЛ 3. ПАНДЕМІЯ COVID-19 І БЕЗДОМНЕ НАСЕЛЕННЯ МІСТА КИЄВА: РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРТНИХ ІНТЕРВ'Ю

У цьому розділі буде представлена програма соціологічного дослідження, що було проведене методом експертних інтерв'ю стосовно становища бездомного населення міста Києва. Також ми представимо і результати експертних інтерв'ю, у додатках – транскрипт одного із інтерв'ю (Додаток 1) та дослідницькі висновки.

Об'єкт: становище бездомного населення м. Києва.

Емпіричний об'єкт: тексти експертних інтерв'ю.

Мета: з'ясувати основні наслідки пандемії COVID-19 для становища бездомного населення м. Києва.

Предмет: вплив пандемії COVID-19 на становище бездомного населення м. Києва.

Метод збору інформації: експертні інтерв'ю.

Ми обрали саме такий метод опитування опираючись, по-перше, на досвід колег та їх дослідження у даній сфері, а також причиною є відсутність систематизованих та доступних даних щодо досліджуваної області в Україні. А саме – у нашій державі бездомними особами опікується як центральний уряд, міське самоврядування так і громадянське суспільство. Їх діяльність безпосередньо чи опосередковано перетинаються, наприклад громадянське суспільство у представництві благодійних організацій, діє згідно із законодавством, постановами тощо. Саме тому, експерти володіють комплексною інформацією стосовно досліджуваного явища.

Гіпотези:

1. Карантинні обмеження внесли зміни у практики волонтерських/благодійних організацій, що діють у м. Київ, щодо процесу допомоги бездомним;
2. У бездомних в м. Київ змінились щоденні потреби;
3. Після початку пандемії COVID-19 у м. Київ зросла кількість бездомних;

4. Карантинні обмеження призвели до обмеженої можливості працювати/підробляти, тобто отримувати будь який прибуток для бездомного населення у м. Київ;
5. У більшості бездомного населення у м. Київ відсутні документи;
6. Карантинні обмеження спричинили зміни у комунікації із правоохоронними органами у м. Київ:
 - 1) Побільшала кількість конфліктів у комунікації між благодійними організаціями та правоохоронними органами у м. Київ;
 - 2) Побільшала кількість конфліктів у комунікації між бездомним населенням та правоохоронними органами у м. Київ;
7. Державні установи та благодійні організації у м. Київ співпрацюють щодо допомоги бездомному населенню;
8. У м. Київ незадовільна ситуація щодо доступу до послуг для бездомного населення:
 - 1) Зупинка громадського транспорту сильно ускладнила щоденну рутину бездомного населення у м. Київ;
 - 2) У м. Київ недостатня кількість місць із умовами для проведення санітарно-гігієнічних заходів (душ, туалет);
 - 3) Бездомне населення у м. Київ має обмежений доступ до медичних послуг.

Системний аналіз об'єкта:

Бездомна особа – повнолітня особа, яка проживає на вулиці, в парках, підвалах, під'їздах будинків, на горищах, об'єктах незавершеного будівництва, в інших місцях, непризначених та непридатних для проживання, у тому числі жилих приміщеннях, що перебувають в аварійному стані. Таке визначення прописане у Законі України Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей.

Таке становище людини має неабиякий вплив на неї як на індивіда, адже втручається у всі сфери життя людини, змінюючи майже кожен повсякденну практику побутового та соціального життя. Окрім впливу на індивідуальному рівні, бездомність відбивається і на всьому суспільстві в цілому.

Детальніше розглянемо це у ході системного аналізу об'єкта. Об'єктом даного дослідження є становище бездомного населення м. Києва, а предметом – саме особливості впливу пандемії COVID-19 на становище бездомного населення м. Києва. Тому, розкладемо чинники впливу на три групи:

1. Загальні та специфічні;
2. Прямі та опосередковані;
3. Об'єктивні та суб'єктивні.

До першої групи чинників віднесемо соціально-економічний, соціально-політичний, соціально-культурний та соціально-демографічний стани в країні в цілому, зокрема і в м. Київ. Ці загальні чинники мають неабиякий вплив на становище бездомного населення, адже ця частина населення є невід'ємною ланкою, наприклад, в економічному ланцюжку. Елементарно, за численними інтерв'ю із бездомними, очевидним стає те, що під час пандемії COVID-19 вони сильно постраждали через брак коштів, їжі, одягу та інших речей, необхідних, аби вижити. Це все потрапляло до них в тому числі і від небайдужого населення. З наслідками пандемії, велика частина людей поперше змінила свій спосіб життя, на вулиці люди стали виходити менше, зменшився дохід, змінились і інші звички та побутова поведінка. Для прикладу, бездомні відмічають те, що сміттєві баки стали більш порожніми, їжу там знайти вкрай важко, та і небайдужих стало значно менше із початком пандемії та карантинних обмежень [24].

До специфічних чинників можна віднести умови в конкретних районах, де ведуть свій побут бездомні. Для прикладу, це наявність безлюдних територій чи закинутих місць, де можуть розміщатися бездомні у випадку відсутності місць ночівлі або не змоги туди потрапити, це модель спілкування

із правоохоронними органами, в тому числі поліцією конкретного району, функціонування системи обміну інформацією.

Щодо другої групи чинників, почнемо із прямих. На мою думку, прямими чинниками, що впливають на становище бездомного населення є доступність до їжі, питної води, одягу, взуття, доступність до місць ночівлі та обігріву, доступність до послуг, наприклад до транспорту чи медичних послуг.

Опосередкованими чинниками, можливо є ті що дають, або навпаки відбирають, змогу виживати, вести економічну діяльність у безпритульної особи. Для прикладу, під час пандемії бездомні повністю або частково втратили можливість отримувати кошти звичними для них шляхами: жебрацтво, отримання винагороди за обмін пляшок чи інших ресурсів. Причиною стало закриття таких закладів/установ через карантинні обмеження.

Третьою групою чинників є об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних можна віднести наступні: захищеність бездомного населення державою, наявністю певних правових актів, законів та інших нормативних документів, котрі покликані захищати та надавати допомогу вразливому населенню (в тому числі бездомному), також це діяльність громадських та волонтерських організацій (ГО, НУО/НДО тощо). Не дивлячись на причини, за якими особа стала бездомною, держава має нести відповідальність за її життя, саме тому до об'єктивних чинників необхідно віднести наявність державних установ, місць обліку бездомних по районах, забезпечення можливості виконання умов, котрі держава ставить перед населенням. Мова йде, наприклад, про дотримання карантинних заходів.

Величезною проблемою стала недоступність для бездомних до засобів особистого захисту (масок та антисептиків), що понесло за собою ряд інших обмежень для бездомних: неможливість знаходитись у місцях скупчення людей (тих же парках, на вокзалі, на площах), неможливість скористатись громадським туалетом, транспортом тощо. Це все призводить до відсутності безпеки, поглиблення проблеми дискримінації та порушення прав людини.

До суб'єктивних чинників віднесемо умови та причини, що змушують (або ті, що призвели) до бездомності. Основними причинами бездомності є тюремне ув'язнення, непорозуміння у сім'ї чи родині (близькими друзями та навіть сусідами), різка втрата роботи, людина може стати жертвою махінацій, наприклад із її ж житлом, іншою нерухомістю чи цінними речами, також це алкогольна чи наркотична залежність [4].

Інструментарій: гайд експертного інтерв'ю (Додаток 4) .

Методика: вибірка у даному дослідженні 7 експертних інтерв'ю – інтерв'ю із представникам благодійних організацій. Спершу вибірка формувалась безпосередньо через обробку та аналіз джерел для відбору підходящих організацій. Підходящими вважались ті організації, що діють на території м. Київ. Надалі вибірка формувалась методом «сніжного кому».

Інформація про опитаних експертів.

Ім'я, Прізвище	Назва організації	Посада	Дата інтерв'ю
Євген Саватеев	Спільнота св. Егідія	Волонтер	16.04.2021
Ольга Роменская	Помоги Бездомному	Директор	19.04.2021
Парубочий Віталій	Дім милосердя	Директор	27.04.2021
Віталій Сорокін	Церква перемоги. Дім Рідний	Керівник, займається допомогою відновлення документів	09.05.2021
Сергій Чорнобровкін	Церква перемоги. Дім Рідний	Волонтер, окрім допомоги бездомним займається	09.05.2021

		ДОПОМОГОЮ алкозалежним та наркозалежним людям	
Гребенчукова Альона	Подільська районна організація Товариства Червоного Хреста міста Києва	Керівниця	26.04.2021
Петров Владислав	Благодійний фонд «Серце Фавору»	Директор	10.05.2021

Також, представимо резюмований виклад стосовно профільної діяльності опитаних організацій:

1. Спільнота св. Єгідія – це міжнародна організація, в Україні займається допомогою бездомним особам, літнім людям у будинках пристарілих, ромським сім'ям, дітям у будинках сімейного типу. Організовує роздачу їжі, води та медикаментів бездомним особам, також допомагає із відновленням документів. Наразі, організація відкрила центр для бездомних осіб, у якому можуть проживати 4 особи.
2. Організація «Помоги бездомному» займається допомогою бездомним особам та бідним людям похилого віку шляхом годування, постачання води, медикаментів, засобів гігієни, одягу та взуття. Дана організація не відноситься до жодної політичної чи релігійної організації, це – звичайні люди волонтери, котрі виявляють бажання допомагати вищезазначеним групам населення.

3. Організація «Дім милосердя» підходить до питання допомоги бездомним особам комплексно. Організація нараз має три притулки. Метою є забрати людину з вулиці і зробити все можливе для реабілітації та ресоціалізації, аби людина не повернулась до життя на вулиці. Тут тимчасово живуть бездомні, поки організація надає їм соціальну допомогу (залежно від потреб та ситуації особи) в тому числі це харчування, медична допомога, відновлення документів, працевлаштування. Організація найчастіше опікується бездомними особами пенсійного віку, бездомними особами з обмеженими можливостями. В організації є медичний працівник, котрий також виконує роботу соціального працівника (людина із медичною освітою, в колишньому - це сімейний лікар).
4. Церква перемоги. «Дім Рідний» -- це релігійна спільнота, котра займається в тому числі допомогою бездомним особам, бідним сім'ям, наркозалежним та алкозалежним особам. При організації є реабілітаційний центр, де бездомні можуть проживати на період реабілітації. Там займаються повною реабілітацією людини, а саме – надання освіти в рамках реабілітаційного центру, допомога із працевлаштуванням. Також організація займається допомогою у відновленні документів.
5. Подільська районна організація Товариства Червоного Хреста міста Києва – всеукраїнська добровільна громадська гуманітарна організація. Функції та можливості Червоного Хреста наступні: організація банку одягу та взуття, годування та надання медикаментів першої необхідності. Тобто вони спрямовані на забезпечення первинних потреб: харчування, тепло та здоров'я, а також профілактика антисанітарії.
6. Благодійний фонд «Серце Фавору» займається комплексною допомогою бездомним особам, наркозалежним та алкозалежним

особам. Проекти організації направлені на співпрацю з лікарнею Охматдит, дитячими інтернатами, дитячими будинками у м. Київ та у Київській області. Організація відкрила Будинок відновлення особистості (розрахований на 25 осіб), де особи можуть проживати. Тут надається допомога людям, котрі опинились в тих чи інших скрутних обставинах. А саме – такі люди можуть тут помитись, поїсти, отримати медичну допомогу (надає спеціальний кваліфікований співробітник), пройти тестування на ВІЛ, СНІД, сифіліс тощо, отримати консультацію психіатра чи психолога, отримати допомогу по відновленню документів, допомогу при працевлаштуванні. Також, організація має реабілітаційні центри, що є більш комерційними проектами, проте вони націлені на реабілітацію наркозалежних та алкозалежних осіб.

Польовий етап. Реалізація польового етапу, спершу передбачала пошук організацій/установ, що займаються релевантною до мети дослідження діяльністю. Щодо пошуку був один критерій – організації мають проводити діяльність виключно у м. Київ (або в тому числі у м. Київ). Пошук перших організацій здійснювався у мережі Facebook, пізніше організації відбирались методом «сніжного кому».

Зв'язок із представниками здійснювався знову ж таки через «Facebook» або електронну пошту. Із представниками відповідних організацій були заплановані аудіо/відеоконференції або зустрічі. Таким чином, було проведено 4 онлайн інтерв'ю (Євген Саватєєв, Ольга Роменская, Парубочий Віталій, Петров Владислав) та 3 інтерв'ю при особистих зустрічах (Віталій Сорокін, Сергій Чорнобровкін, Гребенчукова Альона).

Під час польового етапу я також мала змогу відвідати одну із роздач організації «Дім Рідний» (Церква перемоги). Я отримала запрошення від Віталія Сорокіна та Сергія Чорнобровкіна відвідати роздачу-годування бездомних на одній із найбільших точок – на Центральному ЖД Вокзалі.

Таким чином, я могла краще познайомитись із тим як саме відбуваються подібні заходи організації.

Також деякі організації надали додаткові матеріали стосовно роботи самих організацій, процесу допомоги бездомним, ілюстрації умов життя бездомного тощо (матеріали прикріплені у додатках за посиланнями далі в тексті).

Результати експертних інтерв'ю. Представимо результати відповідно висунутих припущень.

Отже, припущення щодо того, що карантинні обмеження внесли зміни у практики волонтерських/благодійних організацій, що діють у м. Київ, щодо процесу допомоги бездомним безумовно підтвердилось. Кожна із опитаних організацій внесла певні зміни у реалізацію допомоги бездомних. В першу чергу, організації внесли зміни, аби діяти згідно із рекомендаціями та карантинними обмеженням, що були постановлені Кабміном.

Для прикладу, хтось збільшив кількість точок для роздач. Це в першу чергу було зумовлене тим, що під час перших карантинних обмежень був зупинений рух громадського транспорту, а отже бездомні були позбавлені можливості добиратись із одного району в інший. Тому, задля забезпечення бездомних харчуванням та іншими необхідними речами саме так зробила Спільнота св. Егідія:

«...ми децентралізували нашу роботу, тобто ми не збирались всі в якомусь центральному місці і потім роз'їжджались по районам, а одразу робили роздачі, готували їх безпосередньо на місцях. Таким чином люди, які живуть в районі Голосієво, наприклад, тут робили роздачу і запрошували людей з району долучатися».

Також більшість організацій відмітили, що завжди при спілкуванні та наданні допомоги бездомним вони використовують захисні засоби: маски, антисептики та рукавички. Наприклад, Гребенчукова Альона із Подільської районної організації Товариства Червоного Хреста міста Києва повідомила про те, що у волонтерів цієї організації з'явилися інструкції щодо

використання таких захисних засобів у процесі спілкування та надання допомоги бездомним.

Деякі організації говорили про важливість того, що в організації є автомобіль. Ті організації, у кого не було транспортного засобу намагались знайти його серед волонтерів, адже зупинка руху громадського транспорту стала перепоною і для роботи волонтерів.

Організація «Помоги Бездомному» наприклад, перевела роздачі в швидкий варіант, що стало можливим, адже бездомним відоме місце та час роздач. Організація також перейшла на закупівлю фасованих обідів, що значно скоротила час роздач. Окрім цього, організація збирала і продуктові пакети, котрі надавались бездомним. Завдяки цьому можна було компенсувати менші порції та труднощі із транспортом, а бездомні постійно мали певний запас харчів.

Ольга Роменская зазначає, що все ж таки не вдалось дотримувати соціальну дистанцію між бездомними під час роздач. Проте, це вдалось зробили організації «Дім Рідний» шляхом створення позначок на асфальті (Додаток 5).

У бездомних в м. Київ дещо змінилися щоденні потреби – це припущення також має місце. Адже організації розповідають, що часто бездомні просять захисні засоби, особливо маски. Керівниця Подільської районної організації Товариства Червоного Хреста міста Києва говорить про те, що бездомні часто звертались у їх організацію із такими проханнями особисто. Це зумовлено в першу чергу тим, що на сьогодні, маска – це необхідний атрибут відвідування будь якого закладу, користування послугами тощо. Також, волонтери повідомляють про збільшення попиту на теплий одяг, що правда більше стосується холодної пори року. Цей сезон, незалежно від пандемії, завжди був найскладнішим для бездомних та волонтерів.

Проте, Ольга із організації «Помоги Бездомному» говорить про те, що хоч волонтери і постачали захисні засоби, бездомні таки не дотримувались

правильного носіння маски, повідомляли також і про небажання користуватись засобами такими як антисептик.

В Києві немає місць, де бездомні могли б отримати безкоштовна засоби захистку (маски, антисептики) окрім як на роздачах волонтерських організацій. Таких державних ініціатив не існує, про це сказали усі опитані представники організацій.

«Було б дуже правильно з сторони держави, котра зобов'язує нас усіх ходити в масках, роздавати ці маски безкоштовно, адже не у всіх є лишні кошти для придбання. Тому ми і ходимо довго у одноразових масках. Було б добре, якби висуваючи вимоги, держава би створювала і умови для їх виконання. Але всі ми знаємо, що це історія не про Україну» – говорить Ольга Роменская.

Щодо потреб, такий коментар дає Євген із Спільноти св. Егидія:

«Потім додалася вода, тому що ми помітили, що їм не було де брати води, тому що закрилися всі кафе і ресторани працювали в такому особливому режимі і вони (бездомні) не могли просити як вони могли зазвичай це робити до пандемії, зайшовши або спитавши офіціанта, який вийшов на літній майданчик. Потім, можливо в якийсь період ми стали давати їм більше їжі, тому що розуміли, що стало менше роздач. Був період, коли інші організації припинили свою роботу, ми збільшили кількість візитів, кількість роздач і трошки порції збільшили. Ну що ще - це основне, до речі, ми завжди роздавали медикаменти...».

Як зауважила керівниця Подільської районної організації Товариства Червоного Хреста міста Києва – збільшився і попит на їжу, адже по-перше закрились для відвідування заклади, а також фудкорти. Саме тому бездомні не могли дістати їжу у раніше звичний їм спосіб.

«Добре, що ви є, я два дні не їв» – так цитує слова бездомного Серій із організації «Дім рідний».

Євген також зауважує, що ще однією важливою потребою стала інформація, а саме актуальна інформація. Всі ми пам'ятаємо як швидко вона

змінювалась стосовно карантинних зон, обмежень у місті, в тому числі що роботи транспорту, магазинів та інших закладів.

Для прикладу, коли я відвідувала одну із роздач організації «Дім Рідний» я стала свідком ситуації, коли бездомні не знали про запуск громадського транспорту для громадян без спеціальних перепусток (хоча на той момент транспорт уже працював більше тижня).

В організації «Дім Милосердя» також наголошують про підвищений попит на медичні послуги. Це пов'язано по-перше із холодними, морозними періодами (особливо минула зима), велика кількість бездомних постраждали від холодів і на сьогодні мають проблеми із здоров'ям (наприклад відмороження кінцівки, ампутації), деякі із них стали отримали інвалідність або померли. По-друге – це очевидно COVID-19, в силу того, що більшість бездомних мають супутні захворювання, що автоматично переносить їх у групу ризику захворіти, перенести хворобу із ускладненнями або мати летальний випадок.

Щодо питання про збільшення к-ті бездомних після початку пандемії COVID-19 у м. Київ, то відповідь неоднозначна. По-перше, не існує точної статистики, цифри що повідомляються державними органами та благодійними організаціями мають значні розбіжності, проте обидві – не точні.

Згідно із даними фонду Соціальне партнерство (наразі організація припинила свою діяльність) у 2016 році в м. Київ нараховувалось близько 20 тисяч бездомних осіб. Центр обліку бездомних осіб (ЦОБО) повідомляє, що станом на 28 квітня 2021 року в Києві бездомних осіб нараховується близько 3000 осіб. Це люди, котрі зареєструвалися в центра та мають довідку про те, що вони бездомні. Більшість бездомних такої довідки немає із різних причин. Благодійники повідомляють про значно більшу кількість – близько 20 тисяч осіб [31]. За минулорічною оцінкою Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, в Києві нараховується близько 40 тисяч бездомних осіб.

Директор «Дому Милосердя» Віталій говорить про дві хвилі збільшення бездомних у Києві: перша хвиля – після початку військового конфлікту на сході України, друга хвиля – від початку пандемії COVID-19.

Опитані експерти не дають однозначної відповіді, хтось говорить, що бездомних на роздачах не побільшало, але припускають, що причина у тому, що точок роздач стало більше, тому бездомні також децентралізувались. Хтось говорить, що кількість бездомних зростає, внаслідок того, що багато людей приїхало до Києва на заробітки і тут залишились через ряд певних причин. Так коментує ситуацію Євген:

«...принаймні весною 2020 ми бачили, що додалися люди, які приїхали в Київ з регіонів на роботу і не змогли поїхати назад, тому що тоді були обмеження щодо транспорту.»

Таку думку висловлює і керівниця організації «Помоги Бездомному»:

«У минулому році в категорію бездомних людей потрапили і люди, що приїхали до Києву у справах, у них було зовсім небагато коштів, а міжміське сполучення – закрили.»

Ольга говорить, що люди просто залишались на вулиці, на самому вокзалі. За її інформацією, там було кілька сотень людей. Керівниця організація також ділиться історією, про те що їм доводилося особисто допомагати кільком людям (котрі приїхали у Київ у справах, але не змогли повернутись) дістатися додому. Через обмеженість транспортного сполучення, це здійснювалось через сервіс BlaBlaCar.

Про таку проблему повідомляють і у «Домі Милосердя», там наприклад, є автобус (на 9 місць), таким чином організація розповсюджувала інформацію та могла надати допомогу у транспортуванні додому.

Карантинні обмеження призвели до обмеженої можливості працювати/підробляти, тобто отримувати будь який прибуток для бездомного населення у м. Київ. Проте, усі опитані представники організацій говорять про те, що це стосується не лише бездомних, деякі звертають увагу на те, що це припущення актуальне залежно від часового проміжку. Варто уточнити, що

незалежно від карантинних обмежень, бездомним важко знайти роботу, в тому числі через відсутність документів або через інші причини пов'язані із способом життя (пияцтво, неможливість дістатись до роботи тощо). Наприклад, під час першого локдауну, ситуація із закриттям багатьох підприємств сильно вдарила по можливості заробляти кошти та знайти роботу. Адже, перші карантинні обмеження були жорсткими, то зупинилось майже все, що могло бути джерелом прибутку для бездомного населення.

Так як зараз уже не заморожуються будівництва та з певними обмеженнями працюють інші підприємства – ситуація дещо краща. Враховуючи, що будівництво це один із найпопулярніших способів заробітку для бездомних.

«...бездомні шукають роботу в основному по таких напрямках, як будівництво, або працювати двірниками, або прибирати, ну попри те що це люди з різним бекграундом, які мають вищу освіту, деякі, навіть кілька вищих освіт, але спектр робіт такий. Що змінилося з пандемією? Ну, стало, як і всім важче знайти роботу на будівництві, люди, те що ми бачили на вокзалі, то люди просто не мали що їсти.» – Євген, спільнота св. Егідія.

Віталій із «Дому Милосердя» говорить про те, що їм також вдавалось влаштувати на роботу таксистом, у сферу ІТ та доглядальницею (звісно після допомоги притулку у відновлення всіх документів). Віталій говорить, що такі сфери спричинені різними факторами, в тому числі вік осіб, котрими опікується організація (найчастіше – пенсійний), стан здоров'я.

Припущення про те, що у більшості бездомного населення у м. Київ відсутні документи безумовно підтверджується. Про це повідомляє кожен опитаний експерт.

Керівниця Подільської районної організації Товариства Червоного Хреста міста Києва стосовно цього висловлюється таким чином: «Бездомна людина у якої є паспорт – це елітна бездомна людина».

«Інколи в кого є документи, інколи їх викрадають, тому що життя на вулиці непередбачуване, ти там десь засинаєш і в тебе викрадають паспорт, ідентифікаційний код» – розповідає Євген.

Це питання є надто проблемним і в звичних умовах, а надто в умовах пандемії. Для того, щоб отримати будь які послуги, наприклад медичні, щоб отримати соціальну допомогу, стати на облік, переночувати у Будинку піклування чи хостелі, знайти роботу – потрібні документи. З їх відновленням також є певні проблеми.

По-перше, як зазначає Віталій із організації «Дім Рідний» бездомному завжди потрібен супровід. Віталій розповідає про ситуації, де державними установам такі процеси часто затягувались, в разі якщо бездомний займався цим самостійно. Це відбувається значно швидше, коли бездомного супроводжує організація. Проте, в будь якому разі – це достатньо важко через бюрократичний процес.

Вітай із «Дому Милосердя», один із основних профілей організації – це також допомога у відновленні документів, зазначає, що бездомному важко навіть у поліції написати заяву про втрату документів, адже такі запити ігноруються працівниками без пояснень.

По-друге, бездомній особі потрібен супровід і з метою надання психологічної підтримки:

«...потрібно взяти за руку і повести у центр. Адже бездомні часто чують відмови, вони до цього звикли. Саме тому у них відразу опускаються руки, після першої є відмови вони повертаються до звичного життя на вулиці, мовляв, що нічого не вийшло».

Із результату аналізу експертних інтерв'ю стосовно припущення про те, що карантинні обмеження спричинили зміни у комунікації із правоохоронними органами у м. Київ ситуація наступна.

Кожна організація повідомила про те, що під час карантинних обмежень у них не було конфліктів із правоохоронними органами по причинні

порушення карантинних обмежень. Зачасту, поліція не перешкоджала діяльності благодійних організацій.

Ольга Роменская повідомляє, що під час їхніх роздач у парках/скверах поліція не з'являлась, тобто не перешкоджала діяльності попри заборону відвідувати такі місця (за заявою головного санітарного лікаря Віктора Ляшка). Організацією було прийнято рішення про продовження проведення роздач у парках/скверах. Це спричинено тим, що при намаганнях провести роздачу у дворах, наприклад, організація зустрічалась із незадоволенням жителів сусідніх дворів чи будинків.

Проте, Ольга зазначає, що чула про конфліктні випадки інших організації, а саме – тих, що працюють на залізничному вокзалі. Мова йде і про конфлікти між поліцією та самими бездомними. За словами Ольги, поліція приходила на залізничний вокзал (та територію поруч) і застосовуючи силу, перевищуючи свої повноваження – розганяла звідти бездомних осіб.

«Вокзал – це якесь зачакловане місце у цьому сенсі.», – підсумовує Ольга.

Жоден із експертів не був свідком подібного, проте деякі повідомляють про те, що бездомні мають такий досвід:

«...від бездомних людей ми чуємо різні історії про поліцію. Я не можу тут їх якось верифікувати, сказати, які з них сто відсотків правдиві. Люди інколи називають поліцією людей просто в формі, а це може бути не поліція, це може бути Нацгвардія, Муніципальна Варта, ще якийсь підрозділ і так далі. Звичайно вони розказують і про насильство з боку силових структур якихось от-такі історії є вони про це розказують, звичайно якщо це коїться, думаю, що це роблять не на очах у всіх, тобто це робиться вночі або під ранок. в основному в переходах в метро бували такі історії, так».

Проте, такі ситуації трапляються незалежно від карантинних обмежень. Про це говорять і в організації Червоного Хреста. Альона розповідає зокрема про часи холодів, коли бездомні гріються та сплять у метро, у переходах. Тут можна згадати про працю стосовно криміналізації бездомних та ситуацію,

коли вирішення проблем бездомних прирівнюється до забезпечення громадського порядку, таким чином проблема бездомності в тому числі перекидається на плечі патрульної поліції. Як говорить Альона: «У кожного патрульного є своя територія, його задача – щоб на його території не порушувався громадський порядок». І це надає поліцейському повноваження попросити бездомного покинути місце. Таким чином бездомні мігрують від станції до станції та по всьому місту.

Про подібні речі повідомляє і Віталій, директор організації «Дім милосердя», говорить про численні скарги та розповіді від бездомних, котрі особисто потрапляли в такі ситуації. Він також додає, що при подібних зачистках території (особливо метро та переходи) поліція застосовувала фізичне насилля:

«Це тривало достатньо довгий період, аби ці люди відчули на собі всю силу наших правоохоронних органів та систем».

Аналіз інтерв'ю щодо припущення про те, що державні установи та благодійні організації у м. Київ співпрацюють щодо допомоги бездомному населенню говорить про те, що у Києві є місце такій співпраці.

У «Домі милосердя» говорять про те, що держава зацікавлена у такій співпраці, адже організації «роблять за них (за державу) їх же роботу». Віталій каже, що вони ніби і підтримують організації та ініціативи, проте, коли справа доходить до конкретних випадків та ситуацій, коли потрібна допомога, тоді виникають певні труднощі пов'язані із бюрократичними процесами:

«Вони можуть робити більше, але зараз вони практично нічого не роблять».

Також, Віталій говорить про досвід спілкування із поліцією. Якось сусіди написали скаргу на те, що у притулку організації є люди, що хворіють на туберкульоз. Ситуація швидко вирішилась шляхом надання поліції інформації про бездомних а також медичних карток. Після цього організація проводила семінари у поліції з приводу того як допомогти бездомному, як себе із ними вести і куди звертатись.

«В Києві я не пригадую жодних таких випадків, коли б у нас були конфлікти прямо, в тих роздачах, в яких я беру участь, жодного разу до нас не було ніяких питань, поліція бачила що ми робимо. Маю сказати, що в нас є певні контакти з патрульною поліцією, треба їм віддати належне, деяку роботу проводять з допомоги бездомним людям, наприклад, ми в 2019 році видали такий довідник, в якому зібрали всю інформацію, щодо послуг бездомним людям і ми його видали в паперовому вигляді, щоб роздавати бездомним. в яких немає доступу до інтернету. І поліція тоді патрульна зацікавилася цим, прийшла на нашу презентацію і ми їм дали кілька сотень цих примірників, тому що вони якраз люди, які багато їздять по Києву, в тому числі бачать бездомних.... поліція може ним скористатися і дати цьому бездомному», – Євген.

Ольга із організації «Помоги Бездомному» згадує переговори із КМДА стосовно відміни плати у Будинку соціального піклування (10 грн.) хоча би на період карантину, а також переговори про пункти обігріву на холодну пору року.

Ці пункти таки було зреалізовано. Назаренко Світлана Петрівна, вона є заступницею директора Департаменту соціальної політики, говорить про те, що пункти створені в кожному районі і мають навіть банки одягу, де люди можуть отримати необхідні речі: «Якщо людина потребує, то може туди звернутися. Оголошення робимо, зокрема в поліклініках» [6]. В той же час, волонтери повідомляють, що бездомним дізнатись про них важко, і тим паче знайти. А у «Домі милосердя» повідомляють, що самі волонтери намагались перевірити чи працюють ці пункти і більшість із них – були закриті. Після цього, пункт обігріву стали відкривати благодійні організації, християнські організації а також а державні пункти почали працювати. Віталій говорить, що у них (раніше перерахованих установ) була своя так звана база цих пунктів. Про цей список було відомо КМДА, Департаменту соціальної політики та усім благодійним організаціям.

Ольга («Помоги бездомному») згадує і слова-коментарі Світлого Руслана Валентиновича, який займає посаду директора Департаменту соціальної політики, про те, що волонтери «розбещують» бездомних їжею [27].

Гребенчукова Альона повідомляє, що Подільська районна організація Товариства Червоного Хреста міста Києва співпрацює із певними державними органами. Наприклад, Червоний Хрест допомагає відділу охорони здоров'я Подільської районної адміністрації інформувати населення про вакцинацію, засоби захисту, дистанцію та соціальну відповідальність населення. Існує і співпраця із управлінням праці та соціального захисту населення, що заключається в допомозі та підтримці людям, що отримують соціальну допомогу та стоять на обліку. Організація також співпрацює із Територіальним центром соціальної допомоги самотнім людям похилого віку – соціальні працівники допомагають організації розносити гуманітарну допомогу цим людям. Організація також пише програми та гранти та отримує від держави допомогу у їх реалізації.

Проте, експерти більше говорять про людський фактор та окремі знайомства у певних державних установах. Зокрема, про це повідомляють у «Домі Милосердя» та у організації «Дім Рідний» стосовно питання відновлення документів.

Це є одна із найбільших болей для благодійників, адже лише своїми силами важко комплексно, грамотно та ефективно допомагати бездомним.

Припущення стосовно незадовільної ситуації щодо доступу до послуг підтвердилась. Причому по кожному із пунктів.

Дуже влучною була відповідь Віталія із організації «Дім милосердя». Він проводить межу між бездомними, котрі «приводять себе в порядок» (тими хто не має де жити, проте має доступ до гігієни та нічліжки у знайомих, на роботі тощо), та тими бездомними, котрі мають довгий досвід життя на вулиці:

«Бездомними ніхто не хоче займатись. В більшості випадків їх не сприймають як людей, до них таке відношення: що з них узяти?, а по-друге –

від них погано пахне, тобто із ними навіть не приємно мати справу, по-третє – часто бездомні є неосвіченими, тому ніхто не хоче і не буде чекати поки він донесе суть свого звернення чи проблеми» (Додаток 6, Додаток 7, Додаток 8).

Про подібні речі говорить і Ольга, зазначаючи, що в такому випадку, коли людина вже має досить довгий досвід життя на вулиці – ресоціалізація майже неможлива.

Також, це зазначає Сергій із організації «Дім рідний»:

«На вулиці – «змазані» поняття, свої закони, соціальні відносини».

Абсолютно кожна організація відзначає, що у м. Київ із цим вкрай гостра ситуація. По-перше, у самому Києві існує лише один муніципальний притулок (місце де можна переночувати). Він розрахований на 150 осіб, що абсолютно не відповідає цифрам статистики, причому як державної, так і статистики благодійних організацій. Також, такі послуги часто недоступні через відсутність документів, платну основу ночівлі, проблемність транспортного сполучення. Як от наприклад Київський міський центр комплексного обслуговування бездомних осіб, що знаходиться у с. Ясногородка Вишгородського району Київської області. Він допомагає у відновленні документів та працевлаштуванні за певних умов, для прикладу під заборонаю вживання алкоголю. Роботи там складні, за словами Гребенчукової Альони часто це будівництва. Бездомний має працювати аби «покривати» своє проживання у будинку, для чого потрібно мати міцне здоров'я. А місць постійного перебування бездомних – немає (державних).

Відсутність забезпеченості місць ночівлі добре ілюструється у фокусі проблеми відсутності документів. У всіх хостелах та муніципальних місцях ночівлі (будинки соціального піклування та соціальний готель) за умовами поселення завжди потрібні документи.

Якщо говорити про доступність інформації, тобто звідки бездомні дізнаються про місця ночівлі, то Ольга Роменская повідомляє наступне. Ольга каже про те, що колишнє керівництво Будинку соціального піклування говорить, що у час, коли на залізничному вокзалі побільшало бездомних

людей, коли вони там ночували, то служба приїздила туди автобусом з метою годування бездомних. Проте, волонтерка висловлює думку про те сумнівність таких заходів, адже ніхто із інших волонтерів та бездомних їх там не бачив (проте ці автобуси наявні та перебувають на території Будинку піклування).

Найчастіше бездомні отримують інформацію шляхом «сарафанного радіо», від волонтерів, з телефонного радіо, також із довідника, котрий випустила спільнота св. Егідія [1].

Найгострішою проблемою є доступ до медичних послуг. Тут знову ж таки підіймається проблема відсутності документів. Величезною перепорою для отримання медичних послуг є медична реформа, яка дискримінує бездомне населення, як в сенсі доступності (платна основа), так і необхідність декларації із лікарем (необхідність наявності документів).

Гребенчукова Альона із організації Червоного Хреста говорить про те, що проблема доступу до медичних послуг існувала завжди, а в часи пандемії, вона подвоїлася.

Тут варто проілюструвати історію, якою поділилась Ольга. Організація займалась допомогою бездомному, у котрого був відсутній зір. Опинився він на вулиці через те, що став жертвою махінації дружини, котра також використовувала чоловіка для жебрацтва та отримання допомоги. Коли він остаточно опинився на вулиці, організація стала йому допомагати у отриманні медичних послуг та відновленню документів. Ольга розповіла про бюрократичне «замкнене коло» з яким вони зустрілись. По-перше, вона називає дивом, що лікарі таки погодились надати допомогу та лікування людині, навіть за відсутності у нього документів (на той момент у бездомного також стався інсульт). Це сталось не відразу, організації таки потрібно було звернутись у центр відновлення документів, за словами Ольги, лікарка могла посприяти у поданні заяви від імені пацієнта по причині його недієздатності. Проте, поки тягнувся бюрократичний процес написання заяв, відновлення документів саме у центрі відновлення документів – людина просто померла у коридорі лікарні.

Ще однією перепоною є відмова навіть у наданні першої медичної допомоги через поганий запах, зовнішній вигляд.

«Стосовно отримання медичних послуг, то проблем не завжди у відсутності паспорту. Якщо людина виглядає не дуже чистою, а помитись їй в принципі немає де, то людину нікуди не візьмуть, нікуди не пустять чи виженуть. І до паспорту справа навіть і не дійде.» – говорить Ольга. Зазначає також і те, що часто приходиться вмовляти медичних працівників надати бездомному допомогу: «...випадки відмови надавати медичну допомогу – це типова ситуація».

Тут впливає ще одна проблема – доступ до санітарно-гігієнічних умов. Ольга повідомляє, про три відомі їй місця, де бездомні можуть здійснити санітарно-гігієнічні заходи: Будинок соціального піклування, платні душі на Залізничному вокзалі та благодійна організація «Деполь» (це християнський притулок, де люди можуть переодягнутися, поїсти, скористатись здійснити санітарно-гігієнічні заходи; притулок знаходиться поблизу ЖД вокзалу).

Відповідно, у Києві дуже мала кількість таких місць, більшість із них – платні, а під час карантинних обмежень вкрай важко навіть дібратись до цих місць (через зупинку громадського транспорту).

Підтвердженням цьому, мабуть можуть слугувати слова керівниці Подільської районної організації Товариства Червоного Хреста міста Києва Альони, про те, що бездомні люблять цей район в тому числі через те, що тут є річка, а отже, у ній можна купатись.

Стосовно медичних послуг та безпосередньо пандемії, проблемою є наступне. Не існує жодного алгоритму дій (державних ініціатив) щодо тестування, лікування, надання медичної допомоги чи місця самоізоляції для бездомних осіб. Навіть у муніципальних місцях ночівлі, такі послуги не передбачені. Більше того, наприклад у Будинку соціального піклування бездомним відмовляли при поселення через симптоми ГРВІ.

«Виходило так, що і без того вразлива людина ставала ще більше вразливішою» – коментує Ольга.

Більшість організацій повідомляють, що жодного разу не чули випадків тестування бездомних, навіть при наявності симптомів. Організація «Дім Милосердя» розповідає про те, що тестування в лікарнях таки роблять, у випадку якщо бездомна особа таки потрапила у стаціонар. Також організація робила тестування (на антитіла) у своєму притулку, проте це ніколи не було умовою для поселення. Також Віталій говорить про відомий йому випадок позитивного тесту на COVID-19 та безкоштовне лікування і стаціонарі, адже виявлення вірусу відбулось уже після того як людина потрапила в лікарню.

Висновки

Отже, реалізувавши польовий етап згідно із темою дослідження, нам вдалося взяти 7 експертних інтерв'ю із представниками благодійних організацій, що працюють у м. Київ та опікуються бездомним населенням. Планувалось також взяти 1 інтерв'ю, поспілкувавшись із Будинком соціального піклування, що є державною установою, котра створена при Департаменті соціальної політики. Проте ми зіткнулись із певними бюрократичними нюансами, котрі не дозволили отримати коментар Будинку соціального піклування.

Поспілкувавшись із експертами таких організацій, нам вдалось виявити ключові фактори впливу пандемії COVID-19 на становище бездомного населення м. Києва. В першу чергу, на становище сильно вплинули карантинні обмеження, наприклад тут мова йдеться про обмежений доступ до послуг. Зупинка громадського транспорту, що зробила майже неможливим дістатись до місць, де можна отримати якусь послугу чи поїсти. Також, тут мова йде і про медичні послуги, котрі і за звичних умов – майже недосяжні для бездомної особи, адже по-перше існує велика проблема із відсутністю та відновленням документів, що є необхідною умовою отримання медичної послуги, відсутність коштів та соціальної допомоги (знову ж таки проблемою є відсутність документів). Це є вкрай небезпечним, адже по-перше бездомний не може залишитись вдома через симптоми, через таку обмеженість до медичних послуг, а також часті відмови з боку медичних працівників, йому не гарантується місце самоізоляції та лікування. Ускладнюється ситуація через супутні хвороби та антисанітарію.

Також, у м. Київ існує проблема із притулками, адже єдиний державний притулок – Будинок соціального піклування – не розрахованих навіть на ту кількість бездомних, що зафіксовано статистикою, а по-друге – потрапити туди бездомному вкрай важко, адже він платний і необхідні документи.

Карантинні обмеження також зробили важкодоступними і їжу, воду та інформацію. Це спричинено закриттям закладів, де бездомні могли попросити чи знайти харчі чи воду. А також, обмежена міграція по місту, за словами експертів, певною мірою вплинула на обіг інформації (наприклад, про впровадження/відмінну карантинних обмежень та заходів у місті).

Стосовно співпраці благодійників та держави, то вона таки є. Експерти розповідали про досвід роботи із національною поліцією. Наприклад, Червоний Хрест співпрацює із відділом охорони здоров'я Подільської районної адміністрації, із управлінням праці та соціального захисту населення, із Територіальним центром соціальної допомоги самотнім людям похилого віку. Організація також пише програми та гранти та отримує від держави допомогу у їх реалізації. Проте, експерти більше говорять про людський фактор та окремі знайомства у певних державних установах.

ВИСНОВКИ

Отже, в ході написання роботи ми дійшли наступних висновків. Що стосується термінів, то у фокусі нашої роботи є саме бездомні особи, згідно із термінологією законодавства України. Проте в обігу також існують такі терміни як безпритульна особа, безхатченки, безхатьки, знедолені, БОМЖі . Такі неофіційні терміни ми можемо почути як наслідок історичних та культурних особливостей. Також зауважимо і те, що наявність таких термінів вказує на те, що в суспільстві існує певна стигма щодо такої вразливої групи населення як бездомні. Це зокрема підтверджується словами експертів, котрі говорять про важкість допомоги бездомним в тому числі через стереотип суспільства про те, що бездомні є єдині, хто несе відповідальність за те, що вони опинились у таких умовах та про те, що їм варто лишень піти працювати аби виправити ситуацію.

Проаналізувавши роботи, документи, закони та правові положення та акти щодо соціального захисту вразливого населення можна зробити висновок про те, що у нашій не всі вони мають успішну реалізацію, а також вони працюють нерівномірно у всіх регіонах України. Ми бачимо певні недоліки у сфері соціального захисту населення опираючись на експертні інтерв'ю, зокрема що стосується послуг, отримання допомоги та захисту.

Стосовно міжнародних правових актів, то можна сказати, що їх ратифікація Україною дає певні надії на впровадження практики соціального захисту та соціальної допомоги європейського стандарту, що як наслідок покращить соціальну політику та становище вразливого населення.

Проаналізувавши дослідження, що стосуються проблеми бездомності, стає зрозумілим те, що дослідники різних сфер прагнуть вивчити причини, ретроспективи, актуальний стан, наслідки, способи профілактики та ліквідації бездомності. Соціологія, економіка, право, психологія, соціальна політика, журналістика, урбаністика вивчають бездомність як явище. Зокрема, ми бачимо необхідність у цьому із результатів інтерв'ю. Адже із досвіду організацій очевидним є те, що на становище бездомного населення здійснює

вплив як загальна політика держави, соціальна політика, правове поле, локальне самоврядування, громадянське суспільство та їх співпраця, економічна та політична ситуація, ставлення суспільства до незахищених та вразливих груп, ситуація із доступністю послуг тощо.

Наприклад, як показує практика опитаних експертів у м. Київ, благодійні організації та міське самоврядування співпрацюють певним чином. Експерти говорять про досвід роботи із національною поліцією. Червоний Хрест співпрацює із державними органами дещо масштабніше: із відділом охорони здоров'я Подільської районної адміністрації, із управлінням праці та соціального захисту населення, із Територіальним центром соціальної допомоги самотнім людям похилого віку, організація також пише програми та гранти та отримує від держави допомогу у їх реалізації.

Проте найчастіше експерти розповідають про неформальну співпрацю, про людський фактор та окремі знайомства у певних державних установах. Найчастіше тут іде мова про співпрацю із поліцією та центром відновлення документів.

Очевидно, що як і на все населення, так і на бездомне – в першу чергу сильно вплинули карантинні обмеження. А саме – це про обмежений доступ до послуг. Вкрай гостра ситуація із доступом до медичних послуг, в умовах пандемії це ще більше ускладнює становище бездомного враховуючи антисанітарні умови життя, а також супутні хвороби. Забезпечення первинних потреб таких як вода, їжа, медикаменти, належні санітарно-гігієнічні умови, стало важчим зокрема через недоступність транспортного сполучення, закриття підприємств, що були основним джерелом доходу, а також через припинення чи призупинення роботи деяких благодійних організацій.

Існує і велика проблема із соціальним захистом з боку держави. Аналіз експертних інтерв'ю продемонстрував нам неефективність державних заходів та мір, зокрема неефективність діяльності Департаменту соціального захисту та установ, що знаходяться у їх підпорядкуванні. Саме у м. Київ – це:

1. Будинок соціального піклування, у складі якого є відділення нічного перебування та соціальний готель для бездомних осіб;
2. Київський міський центр комплексного обслуговування бездомних осіб (с. Ясногородка Вишгородського району Київської області) допомагає у відновленні документів та працевлаштуванні;
3. Центр обліку бездомних осіб та філія Центру обліку бездомних осіб.

Проблемним місцем є і відсутність документів у більшості бездомних, що стала неабияким ускладненням в умовах пандемії. В тому числі, це ще більше ускладнило доступ до послуг (місць ночівлі, таким чином і до місць, де можна провести санітарно-гігієнічні заходи) доступ до медичних послуг згідно із реформою, що передбачає наявність декларації із сімейним лікарем.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДЕ поїсти, помитися, переночувати. Довідник для бездомних [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://homelesshelp.me/%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D0%B4%D0%B5/?fbclid=IwAR3rFODflsTorXS73BDw8cP5ndFiPaA3atroAyFjBP-fbC1uWY4ciyRUpLo>.
2. Дослідження правових потреб та проблем у громадах (у Херсоні (Херсонська область), Сєверодонецьку (Луганська область), Жовтих Водах (Дніпропетровська область) та Соснівці (Львівська область). Січень-березень 2018 року. К.: Міністерство юстиції України. – 2018. <https://ldn.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Ukraine-justice-needs-2018.pdf>.
3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – С. 3103.
4. Ільчук Л.І., Давидюк О.О. Соціальний портрет бездомних осіб // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2015/09/Sotsialnyj-portret-bezdomnyh-osib.pdf> – 2013 р.
5. Інформаційна записка. Вплив COVID-19 і заходів із попередження його поширення на бездомних людей в Україні [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: http://www.un.org.ua/images/Briefing_Note_Homeless_People_UKR.pdf.
6. Комарова О. Безхатченки: загрози і вирішення [Електронний ресурс] / Ольга Комарова. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/svoboda-v-detalyah-bezkhatchenky-zahrozy-i-vyrishennya/29781323.html>.

7. Крыша над головой – необходимость, а не роскошь [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://news.un.org/ru/story/2020/02/1372481>.
8. Ландшафти дискримінації в Україні / Громадська організація Інформаційний центр «Майдан Моніторинг»; ілюстр. Георгій Сагітов. — Харків: ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2016. — 256 с. табл., граф. ISBN 978-617-7266-71-5.
9. Лиходей, О., 2005. Профессиональное нищенство и бродяжничество как социальный феномен. Санкт-Петербург.
10. Медвідь Г. О. Соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей / Ганна Олександрівна Медвідь., 2016. – 198 с. – (978-966-438-983-6).
11. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2002. – № 2.
12. Мінц М. О. Бездомність: соціальний аспект / М. О. Мінц // Наукові праці. Державне управління. Політологія. – Том 130. – Вип. 117.
13. Пономарів О. Блог Пономарева: безхатько, безхатченко чи бездомний? [Електронний ресурс] / Олександр Пономарів. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/ukrainian/blog-olexandr-ponomariv-46505827>.
14. Про деякі питання діяльності центру обліку бездомних осіб: Наказ Міністерства соціальної політики України від 28.12.2011. № 574 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 7. – Ст. 269.
15. Про житловий фонд соціального призначення: Закон України від 12.01.2006 р. № 3334-IV // Офіційний вісник України. – 2006. – № 5. – Ст. 208.
16. Про затвердження Основних напрямків запобігання бездомності до 2017 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2013 р. № 162 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 22. – Ст. 743.
17. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що надають соціальні послуги бездомним особам: Наказ Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту,

- Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України, Державного комітету України у справах національностей та релігій, Державного департаменту України з питань виконання покарань від 19.02.2009 р. № 70/411/101/65/19/32 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 36. – Ст. 1236.
18. Про затвердження Порядку влаштування бездомних осіб похилого віку та інвалідів до стаціонарних соціально-медичних установ та інших закладів соціальної підтримки (догляду): Наказ Міністерства соціальної політики України від 12.08.11. № 312 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 70. – Ст. 2654.
 19. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11 червня 1998 р. № 615/98 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 24. – Ст. 3.
 20. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей: Закон України від 02.06.2005 р. № 2623-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – №26. – Ст. 354.
 21. Про соціальні послуги: Закон України від 19.06.2003 р. № 966-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №45. – Ст. 358.
 22. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 17.03.2011 р. № 3160-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 38. – Ст. 380.
 23. Рябчук А. Криміналізація бездомності на пострадянських теренах / Криміналізація соціальних проблем // журнал «Спільне», №1, 2010. Режим доступу до ресурсу: <https://commons.com.ua/uk/kriminalizatsiya-bezdomnosti-na-postradyanskih-terenah/>.
 24. Сарахман Е. "Бомжарики вымрут – государству хорошо" – как живется столичным бездомным в условиях карантина [Електронний ресурс] / Е. Сарахман, Н. Мазилук. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2020/03/24/7244954/>.

25. Смелзер Н. Социология/Н. Смелзер; пер. з англ.; наук. ред. ВА Ядов. – М.: Фенікс, 1994. – 688 с.
26. Соха М. Бомжі, безхатки і безхатченки: чому люди без житла завжди мають якісь прізвиська [Електронний ресурс] / Мар'яна Соха. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://medialab.online/news/prizvyska/>.
27. Стасюк І. У КМДА закликають «не розбещувати» бездомних: «Вони повинні відчувати нужду» [Електронний ресурс] / Ірина Стасюк // Хмарочос. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://hmarochos.kiev.ua/2020/05/05/u-kmda-zaklykayut-ne-rozbeshhuvaty-bezdomnyh-vony-povynni-vidchuvaty-nuzhdu/>.
28. Типове положення про будинок нічного перебування: Наказ Міністерства праці та соціальної політики від 14.02.2006 р. № 31 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 17. – Ст. 1277.
29. Типове положення про центр соціальної адаптації звільнених осіб: Наказ Міністерства праці та соціальної політики від 14.02.2006 р. № 31 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 17. – Ст. 1277.
30. Типове положенням про центр реінтеграції бездомних осіб: Наказ Міністерства праці та соціальної політики від 14.02.2006 р. № 31// Офіційний вісник України. – 2006. – № 17. – Ст. 1277.
31. Шерфетдінова-Ковех З. У Києві підраховали кількість безхатченків [Електронний ресурс] / Зебеде Шерфетдінова-Ковех // УНН. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1926908-u-kiyevi-pidrakhuvai-kilkist-bezkhatchenkiv>.
32. Adams-Prassl, A., Boneva, T., Golin, M. and Rauh, C. (2020a), 'Inequality in the impact of the coronavirus shock: evidence from real time surveys', *Journal of Public Economics*, 189, 104245, <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2020.104245>.
33. Baggett, T., Keyes, H., Sporn, N., & Gaeta, J. (2020). COVID-19 outbreak at a large homeless shelter in Boston: Implications for universal testing. medRxiv.

34. Benavides, A. D., & Nukpezah, J. A. (2020). How Local Governments Are Caring for the Homeless During the COVID-19 Pandemic. *The American Review of Public Administration*, 027507402094206. doi:10.1177/0275074020942062.
35. Breen, Michael and Gillanders, Robert and McMullan, Caroline, Corruption, Homelessness and Disasters (January 7, 2021). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3761757>.
36. Chetty, Raj, John Friedman, Nathaniel Hendren, Michael Stepner, and The Opportunity Insights Team. Working Paper. "The Economic Impacts of COVID-19: Evidence from a New Public Database Built Using Private Sector Data".
37. Culhane, D., Treglia, D., Steif, K., Kuhn, R., & Byrne, T. (2020). Estimated Emergency and Observational/Quarantine Capacity Need for the US Homeless Population Related to COVID-19 Exposure by County; Projected Hospitalizations, Intensive Care Units and Mortality.
38. Glen Bramley & Suzanne Fitzpatrick (2018) Homelessness in the UK: who is most at risk?, *Housing Studies*, 33:1, 96-116, DOI: 10.1080/02673037.2017.1344957.
39. Goffman, E., 1974. *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. New York: Jason Aronson.
40. Li J., Y. Vidyattama, H. Anh La, R. Miranti, and D. M. Sologon, The Impact of COVID-19 and Policy Responses on Australian Income Distribution and Poverty, Ideas RePEc Working Paper No. 2009.04037, 2020.
41. Lima, N. N. R., de Souza, R. I., Feitosa, P. W. G., Moreira, J. L. de S., da Silva, C. G. L., & Neto, M. L. R. (2020). PEOPLE EXPERIENCING HOMELESSNESS: THEIR POTENTIAL EXPOSURE TO COVID-19. *Psychiatry Research*, 112945. doi:10.1016/j.psychres.2020.112945.
42. More than 500 billion dollars a year needed to ensure basic levels of social protection worldwide [Электронный ресурс]. – 2019. – Режим доступа до

ресурсы: More than 500 billion dollars a year needed to ensure basic levels of social protection worldwide.

43. Morgan, A. K. (2020). Making COVID-19 prevention etiquette of social distancing a reality for the homeless and slum dwellers in Ghana: lessons for consideration. *Local Environment*, 1–4. doi:10.1080/13549839.2020.1789854.
44. O'Neill, Bruce. 2014. "Cast Aside: Boredom, Downward Mobility, and Homelessness in Post-Communist Bucharest". *Cultural Anthropology* 29 (1):8-31. <https://doi.org/10.14506/ca29.1.03>.
45. O'Neill, Bruce. *The Space of Boredom*, New York, USA: Duke University Press, 2017. <https://doi.org/10.1515/9780822373278/>.
46. Poverty and Shared Prosperity 2020: Reversals of Fortune [Электронный ресурс]. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34496/9781464816024.pdf>.
47. *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity*. By Loïc Wacquant. Durham, NC: Duke University Press, 2009. Pp. 408.
48. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 [Электронный ресурс] // A/RES/70/1. – 21. – Режим доступа до ресурсу: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf.
49. Spencer, H., 1873. *The Study of Sociology*. Chapter XIV: Preparation in biology. London: Henry S. King.
50. Stantcheva S. Inequalities in the Times of a Pandemic [Электронный ресурс] / Stefanie Stantcheva. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: https://www.economic-policy.org/wp-content/uploads/2021/04/9103_Inequalities-in-the-Times-of-a-Pandemic.pdf.
51. Wood, L., Davies, A.P., & Khan, Z. (2020). COVID-19 precautions: easier said than done when patients are homeless. *The Medical Journal of Australia*, 212, 384 - 384.e1.

ДОДАТКИ

Додаток 1. Транскрипт експертних інтерв'ю 1

Євген Саватєєв

Доброго дня, Євгене! Відразу хочу подякувати Вам, що змогли виділити свій час та погодились на розмову. Я ще раз Вам представляю: мене звати Олександра і я студентка КНУ Шевченка, навчаюсь на ф-ті соціології. Наразі я проводжу своє дослідження, на меті якого є з'ясування як пандемія COVID-19 вплинула на становище бездомного населення Києва і заодно з'ясувати, які перешкоди могли бути для волонтерів та громадських організацій.

Обговорення з експертами обов'язково записується у аудіо- або відеозапис, з метою подальшого аналізу даних. Тому мушу отримати вашу згоду на запис.

ГАЙД:

БЛОК: ПОЧАТОК ІНТЕРВ'Ю, ВВІДНІ ЗАПИТАННЯ

Інтерв'юер: Євгене, з Вами мені вдалось зв'язатись через спільноту Святого Єгидія в м. Київ, котра займається допомогою тим, хто цього потребує. В тому числі опікується і бездомним населенням. Розкажіть, будь ласка, кілька слів про спільноту. Як довго ви тут працюєте чи можливо ви у спільноті волонтер?

Євген: У нас всі як волонтери, немає людей, які б отримували за це гроші. Я займаюся цим з 2011 року, беру участь в роздачах їжі бездомним. Спільнота займається допомогою бездомним людям, людям літнім в будинках престарілих, це я кажу про Україну, також допомогою ромським сім'ям, дітям в будинках сімейного типу і здається нічого не забув. В світі, оскільки, спільнота- це міжнародна організація. вона ще допомагає біженцям, мігрантам. Хто працює в Африці з теми ВІЛ СНІДУ, то велика є програма з лікування СНІДУ, називається Трім, вона в Африці працює - це найбільша програма в світі. Але в Україні - це те, що я сказав на початку.

І: Що саме змусило Вас приєднатися до спільноти? Чи були у вас певні сумніви, чи те, що зупиняло вас? Це питання я кажу до того, що, наприклад, багато людей, серед моїх знайомих, навіть, мають пересторогу бути відторгнутими, або навіть соромляться цього. Які ваші думки з цього приводу?

Є: Я до цього ніколи не думав, що буду займатися такою діяльністю, я дізнався, що є така організація в університеті, якимось абсолютно випадково потрапив на конференцію, яка була присвячена бездомним, яку робила спільнота в університеті Києво Могилянській Академії. Потім мене запросили на роздачу їжі на Подолі, і я не мав ніяких, тобто в мене не було ніяких пересторог, не пам'ятаю про них. Я познайомився з кількома людьми, мене познайомили волонтери, і якимось через ці знайомства я почав дізнаватися про цих людей більше, з кимось дружити, бачитися в час поза роздачами. Я не пам'ятаю, що в мене були перестороги, в мене насправді навіть не було думки, що я буду цим займатися, не можна сказати, що я шукав чогось такого і знайшов. Так не було.

І: Дякую, що поділились своїми думками. Євгене, раніше ви сказали, що приєдналися до спільноти до весни 2020 року (тобто до початку пандемії), скажіть, в умовах карантинних обмежень надавати допомогу бездомним стало важче?

Є: Треба сказати, що так, я задовго до пандемії приєднався в одинадцятому році, десять років я цим займаюсь. Як влаштовані взагалі наші роздачі: вони в різних районах відбуваються і ми готуємо їжу у певному місті, всі разом, і потім роз'їжджаємось у різні райони, звичайно, зараз це робити набагато складніше, тому що є обмеження в громадському транспорті, далеко не у всіх є спецперепустки. В мене вона є, тому що по роботі мені її видали і я нею користуюся, але по волонтерській роботі в нас немає спецперепусток, нажаль. В цьому сенсі стало складніше, звичайно, стало складніше збиратися через різні карантинні обмеження, з різних причин- це і норми, і є пересторога, щоб не спричинити зараження і передачу коронавірусу іншим

людям, через волонтерів. У нас волонтери люди не віку не групи ризику, але вони можуть бути, як і всі інші люди на землі. переносниками цього вірусу. Тому тут ми обережні, ну і звичайно в деяких з волонтерів теж змінився підхід, вони стали обережніші до участі в роздачах, але є і такі. які навпаки під час пандемії стали активними і приєдналися до роботи. Я можу сказати, що стало складніше логістично: їздити, доставляти їжу, збиратися. ну і звичайно стало складніше самим бідним. Їхнє життя змінилося дуже, але думаю ви про це ще окремо запитаете.

БЛОК: КАРАНТИННІ ОБМЕЖЕННЯ ДЛЯ ВОЛОНТЕРІВ ТА ГО

І: Євгене, таке запитання: так як карантинні обмеження не дозволяють створювати місця скупчення людей, наприклад, під заборонаю є і зустрічі із групами бездомних, в тому числі роздача їжі та інших необхідних речей. Також скористатись громадським транспортом – неможливо. Скажіть, як виходили із ситуації тоді та зараз?

Є: Якщо говорити про 2020 рік, коли був перший жорсткий локдаун, ми децентралізували нашу роботу, тобто ми не збирались всі в якомусь центральному місці і потім роз'їжджались по районам, а одразу робили роздачі, готували їх безпосередньо на місцях. Таким чином люди, які живуть в районі Голосієво, наприклад, тут робили роздачу і запрошували людей з району долучатися. Це став такий момент, коли в нас виникла потреба запрошувати більше інших людей саме на місці і таким чином в нас виникли роздачі в кількох районах. Виникли в сенсі їх не було, а під час пандемії вони з'явилися, наприклад в районі Чоколівки і районі Дніпра. Потім ми виходили з становища, шукали людей з машинами і вони могли нас підвозити куди потрібно і це теж працювало. Також були таксі і хтось діставався до місця роздачі на велосипеді і були випадки, коли люди йшли з Троєщини на місце роздачі пішки півтори години і більше. Але загалом ми максимально децентралізували цей процес. Зараз трошки простіше з цим стало, тому що все таки можна дістатися до потрібної точки, не все так жорстко як було навесні 2020 року. Зараз простіше, ніж було торік.

І: Також, пригадаймо висловлювання головного санітарного лікаря Віктора Ляшка про заборону відвідувати парки (котрі також часто стають тимчасовим місцем ночівлі бездомних). Потім, після цієї заборони стало відомо, що був, так званий “театр безпеки”. Скажіть як виходили із такої ситуації бездомні? Чи наприклад організації, що проводили там роздачі?

Є: Справді бездомні інколи сплять в парках, однак не можу сказати, що це місце, яке їх притягує. Ми спостерігали, що було їх дуже багато в районі Центрального вокзалу, там їх було багато і до пандемії, тому що там можна було щоранку придумати якусь роботу, туди приходили люди, рекрутери, які шукали дешеву робочу силу і пропонували її тим людям, які ночують в районі вокзалу. Ну і під час пандемії найбільше бездомних було саме в районі Центрального і Південного вокзалів. Я не пам'ятаю, щоб саме конкретно це було якоюсь великою проблемою для бездомних, тоді найбільшою проблемою було те, що багато організацій принаймні в березні на початку квітня припинили свою роботу і бездомні опинилися без їжі і води, і тоді ми навпаки почали ще більше роздавати їжі, тобто ми зрозуміли, що так сталося, що ми буквально одні не припинили роботу. Ми збільшили свою роботу, а потім ще спілкувалися з тими організаціями, які поставили роботу на паузу з тим, щоб вони продовжили теж це робити і все владналося. Тому не пам'ятаю, щоб це висловлювання Ляшка сильно позначилося на житті бездомних. скоріше це такий маленький

БЛОК: КІЛЬКІСТЬ БЕЗДОМНИХ

І: Скажіть, за часи карантинних обмежень (маю на увазі від початку першого локдауна весни 2020 року) чи побільшало бездомних людей, котрими опікується ваша організація в Києві?

Є: В нас точної статистики з приводу цього немає, але думаю збільшилось, принаймні весною 2020 ми бачили, що додалися люди, які приїхали в Київ з регіонів на роботу і не змогли поїхати назад, тому що тоді були обмеження щодо транспорту. Ця категорія людей додалася, тому я думаю, що тоді їх стало більше, коли обмеження зняли певна частина з них

змогла повернутися додому, можливо якась частина з них, на жаль, залишилась жити на вулиці. Але точних цифр по Києву, скільки тут є бездомних людей, такої інформації немає, на жаль, ні у влади, громадські організації можуть робити якісь припущення скільки їх тут приблизно, але точної цифри ніхто не знає.

БЛОК: ПОТРЕБИ БЕЗДОМНИХ

І: Розкажіть, а як змінились потреби бездомних з початком пандемії? Наприклад, як змінився список необхідних речей, котрі є на роздачах?

Є: Знову буду казати про весну 2020 року, тому що тоді було найпоказовіше і найскладніше. Тоді ми на кожен роздачу приносили маски, приносили санітайзер, обробляли руки, санітайзер, який пшикає руки – спреї, обробляли руки, давали маски. Потім додалася вода, тому що ми помітили, що їм не було де брати води, тому що закрилися всі кафе і ресторани працювали в такому особливому режимі і вони не могли просити як вони могли зазвичай це робити до пандемії, зайшовши або спитавши офіціанта, який вийшов на літній майданчик. Потім, можливо в якийсь період ми стали давати їм більше їжі, тому що розуміли, що стало менше роздач. Був період, коли інші організації припинили свою роботу, ми збільшили кількість візитів, кількість роздач і трошки порції збільшили. Ну що ще - це основне, до речі, ми завжди роздавали медикаменти, потрібні були. Ну потреби бездомних, звичайно ж тоді не було такого, що наприклад, ми не знаємо достеменно скільки бездомних хворі були на коронавірус, оскільки їх не тестували, якимось окремо відповідно не було потреби щось з цього приводу там купувати. Підозрюю, що насправді серед бездомних були випадки, що хворіли на коронавірус. Отже, коротко – це маски, санітайзери, рукавички, вода і більше їжі.

І: А також питання щодо засобів особистого захисту: маски, без яких нікуди не пускають та антисептики. Чи є такі місця, де бездомні можуть їх отримати? І яка загалом ситуація із доступом до них, чи є вони в безкоштовному вільному доступі?

Є: Я не чув про такі місця, ну крім роздач, які роблять громадські організації, я не чув про те, що можна це отримати.

БЛОК: ЗАРОБІТОК

І: Дякую, Євгене. Хочу також поговорити із Вами про можливість заробітку для бездомних. З досвіду вашого спілкування із бездомними, скажіть будь ласка, як змінилась ситуація із можливістю працювати та підробляти для них після початку пандемії?

Є: Знову тут статистики в мене немає, з нашого досвіду, що стало звичайно важче, бездомні шукають роботу в основному по таких напрямках, як будівництво, або працювати двірниками, або прибирати, ну попри те що це люди з різним бекграундом, які мають вищу освіту, деякі, навіть кілька вищих освіт, але спектр робіт такий. Що змінилося з пандемією? Ну, стало, як і всім важче знайти роботу на будівництві, люди, те що ми бачили на вокзалі, то люди просто не мали що їсти. А, ще з того, що ми давали була потреба в інформації, тому що вони часто не знали там до якого числа карантин, які обмеження, скільки це все триватиме і так далі. тобто ми крім матеріальних речей приносили їм новини перевірені, в цьому була потреба. З роботою стало складніше, це я можу сказати точно, але детальніше...

І: Скажіть, що саме стало причиною, саме закриття таких підприємств де могли підробляти бездомні люди чи може щось інше?

Є: Я не знаю чому так сталося, але моє відчуття, стало складніше, а от чому, мабуть скоріше через те, що підприємства закрилися, але я точно не знаю.

І: Розкажіть будь ласка детальніше про те, чи є серед бездомних люди, котрі наприклад мігрували у Київ задля заробітку? Адже відомо, що Київ є одним із міст із найбільшим потоком трудової міграції. Якщо так, то яке їх становище зараз: вони залишаються тут через неможливість повернутися назад?

Є: В нас точної статистики з приводу цього немає, але думаю збільшилось, принаймні весною 2020 ми бачили, що додалися люди, які

приїхали в Київ з регіонів на роботу і не змогли поїхати назад, тому що тоді були обмеження щодо транспорту. Ця категорія людей додалася, тому я думаю, що тоді їх стало більше, коли обмеження зняли певна частина з них змогла повернутися додому, можливо якась частина з них, на жаль, залишилась жити на вулиці. Але точних цифр по Києву, скільки тут є бездомних людей, такої інформації немає, на жаль, ні у влади, громадські організації можуть робити якісь припущення скільки їх тут приблизно, але точної цифри ніхто не знає.

БЛОК: ВТРАТА ДОКУМЕНТІВ

І: Євгене, відомо, що одна із основних проблем бездомних – це втрата документів. Розкажіть будь ласка, наскільки гостро постає це питання в Києві і чи вдавалось вашій організації допомагати бездомним з відновленням документів?

Є: Ми зараз якраз цим займаємося, так доводилося, це робили. Ця проблема стоїть, не можна сказати, що у всіх немає документів, але у багатьох їх немає. Інколи в кого є документи, інколи їх викрадають, тому що життя на вулиці непередбачуване, ти там десь засинаєш і в тебе викрадають паспорт, ідентифікаційний код. Звичайно, без документів твоє життя воно позбавлене перспектив, наприклад, знайти роботу. Зараз ми допомагаємо, в цьому році відкрили такий центр для прихистку бездомних людей, там живе чотири бездомних чоловіка вони старшого віку. В одного з них немає документів, вкрали паспорт і ми зараз займаємося відновленням цих документів. Це реально, є певні процедури, ну особисто я до цього безпосередньо не долучався конкретно до цього процесу, але наші люди, які більш розуміються на юридичних аспектах це робили. Інколи, якщо людина приїхала до України з-за кордону в цьому допомагали організації, які допомагають біженцям і мігрантам, вони допомагали вирішити питання, таким чином ми допомогли одну жінку повернути до Росії, звідки вона приїхала ще в 90-ті роки. Це питання так воно є, для людини, яка втратила документи стоїть гостро, тому що навіть для таких робіт потрібні інколи документи, не завжди, наприклад,

щоб працювати на новій пошті, потрібні документи, щоб скористатися муніципальною нічліжкою, в Києві вона одна, на Суздальській 4/б, знаходиться, теж потрібен документ, водночас це місце, яке допомагає відновлювати документи, але щоб переночувати там, то потрібен паспорт- це одна з умов.

I: Чи вдавалось Вам чи Вашій організації допомогти із відновленням документів? (у попередній відповіді)

I: А як їх (документів) відсутність проявилась під час пандемії? Для прикладу в контексті отримання медичних послуг, при комунікації з органами правопорядку (національна поліція чи національна гвардія) чи реєстрації в місцях ночівлі (притулках)? Як відбувається цей процес відновлення документів, я знаю, що багато працівників державних структур, вони неохоче йдуть на поступки чи на зустріч, чи просто виконують свою роботу і взагалі цей процес затяжний. Чи стикалась ваша організація з труднощами в структурах, які допомагають з відновленням документів?

Є: Так, я ще уточню, наприклад без документів важко зняти людині хостел, тому що хостели просять мати паспорт, це теж важливо. Ми стикаємось з такими історіями, мені зараз складно сказати на скільки чиновники, я припускаю, що так, вони не в захваті від ідеї відновлювати документи бездомним людям, але більш предметно я зможу сказати пізніше, коли ми, наприклад, почнемо це робити з цим чоловіком, про якого я говорив. Його звати Ігор. От, я завтра буду говорити вранці з людиною, яка юрист, і яка знає як це робиться, і яка до речі нам допомагала відновлювати документи, вибивати соціальну допомогу і все це вийшло і вдало. Тобто, я думаю, що ситуація змінюється, колись це було складніше, зараз оскільки там багато процесів цифролізовано, полегшено, відбуваються якісь реформи, то з цим можуть бути якісь покращення. От, але я точніше зможу сказати можливо на наступному тижні, коли хоча б почнемо цей процес.

I: Щодо комунікації із державними структурами по відновленню документів. Чи були конфлікти?(у попередній відповіді)

БЛОК: КОМУНІКАЦІЯ ІЗ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ (НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА ГВАРДІЯ) ТА ІНШИМИ ДЕРЖАВНИМИ СТРУКТУРАМИ

І: Наступне питання стосується саме комунікації із правоохоронними органами. Чи були у вас конфлікти із національною поліцією чи національною гвардією (чи іншими державними органами) через подібні заходи, наприклад як роздача чи група людей?

Є: В Києві я не пригадую жодних таких випадків, коли б у нас були конфлікти прямо, в тих роздачах, в яких я беру участь, жодного разу до нас не було ніяких питань, поліція бачила що ми робимо. Маю сказати, що в нас є певні контакти з патрульною поліцією, треба їм віддати належне, деяку роботу проводять з допомоги бездомним людям, наприклад, ми в 2019 році видали такий довідник, в якому зібрали всю інформацію, щодо послуг бездомним людям і ми його видали в паперовому вигляді, щоб роздавати бездомним. в яких немає доступу до інтернету. І поліція тоді патрульна зацікавилася цим, прийшла на нашу презентацію і ми їм дали кілька сотень цих примірників, тому що вони якраз люди, які багато їздять по Києву, в тому числі бачать бездомних і інколи громадяни звертаються до патрульної поліції. Дзвонять в поліцію: "В мене в під'їзді бездомні, що мені робити?" І от цей довідник, тому є в поліції і поліція може ним скористатися і дати цьому бездомному. Тому в нас були певні знайомство з патрульною поліцією і в Києві, я тільки знаю від наших волонтерів з Троєщини, що там поліція знаходилась близько до роздачі, слідувала за нею як це відбувається, але не можу сказати, що перешкоджала якось. Ну ми зрештою робим все для того, щоб всі норми виконувати, вимагаємо від бідних людей, щоб вони вдягали маски, якщо в них немає масок ми їм даємо маски, якщо вони в нас є зараз. Тому не було таких історій.

І: Ви говорите про те, що поліція не перешкоджала, а співпрацює з вами.

Є: Я говорю конкретно про цю історію з довідниками, звичайно від бездомних людей ми чуємо різні історії про поліцію. Я не можу тут їх якось верифікувати, сказати, які з них сто відсотків правдиві. Люди

інколи називають поліцією людей просто в формі, а це може бути не поліція, це може бути Нацгвардія, Муніципальна Варта, ще якийсь підрозділ і так далі. Звичайно вони розказують і про насильство з боку силових структур якихось от-такі історії є вони про це розказують, звичайно якщо це коїться, думаю, що це роблять не на очах у всіх, тобто це робиться вночі або під ранок. в основному в переходах в метро бували такі історії, так.

І: Можливо у вас були домовленості із певними державними структурами щодо допомоги бездомним на період карантину (у попередній відповіді)?

І: Якщо Вам відомо, розкажіть будь ласка про те як відбувається комунікація бездомних із національною поліцією чи національною гвардією? З якими настроями приходять працівники таких органів, чи надають будь яку допомогу?(у попередній відповіді)

І: Повернемось трішки до роботи із поліцією. Відомо про плачевну ситуацію на Центральному та Південному ЖД Вокзалах у Києві. Мова йде про рейди поліції, використання насильства і розгін бездомних під час пандемії (через карантинні обмеження). Скажіть чи були серед бездомних люди, котрими опікується ваша організація?

Є: Якщо про вокзал, то там за нього відповідальна Національна Гвардія, тому що це об'єкт, який в підпорядкуванні не міста, а національного значення, там відповідно Національна Гвардія. Так, цієї зими бездомні розказували, наприклад, що їх проганяли з території вокзалу, де вони могли грітися. за відсутності інших місць в цьому районі. де можна було б погрітися, їх виганяли на холод. Це не стосується пандемії, напряду, це пов'язано з зимою і морозами. Так такі історії нам розказували, розказували про те, що представники силових органів, я не знаю хто конкретно, поліція, нацгвардія чи хто могли, наприклад, якщо люди ночують в переході. під приводом того, що перехід має бути чистий, вони могли там забрати, змести всі речі, матраци, якісь сумки, не знаю книжки там, якісь речі зимні. штани, от могли це все взяти на якийсь кузов завалити і забрати. І люди опинялися без засобів до існування.

Такі історії нам розказували. Це знову ж таки, не щось, що прямо пандемії стосується, це було і до пандемії. Просто в цей час це теж існує, звичайно зараз це переносять люди важче, тому що в принципі стало важче жити під час пандемії, менше можливостей для бездомних.

І: Така ситуація з рейдами на вокзалах продовжується. Чи мають локації бездомні люди, де вони можуть знаходитись, може не всередині, як раніше, а площа є біля Південного вокзалу.

Є: На площі вони можуть знаходитись, їх виганяють саме з залів очікування і з переходу, який йде над коліями від Центрального до Південного вокзалу. З нашого досвіду їх виганяють звідти, ми доволі рідко там їх зустрічаємо, хоча інколи все таки зустрічаємо. На площах біля вокзалів вони знаходяться і вони там є, не знаю навіть якими можуть бути повноваження там в цих органів, їх звідти прибирати, тому що це Площа, ну і з вокзалу, в принципі це питання таке. Наприклад, часто Муніципальна Варта в основному цим займалася, проганяли ромів, під приводом боротьби з кишеньковими злодіями. Вони прямо ототожнювали ромів з кишеньковими злодіями і просто працювали, конкретно проганяли звідти ромів, хоча це далеко, зрозуміло всім, що серед ромів переважна більшість, як і в будь якому народі більше не кишенькових злодіїв, ніж кишенькових злодіїв.

І: Якщо так, то як вирішили цю проблему? Чи вдалось змінити локації тимчасового проживання та ночівлі? Чи можливо у вас були домовленості із державними структурами, щодо допомоги бездомним на період карантину, під домовленостями я маю на увазі, співпраці з державними структурами?

Є: Про один випадок співпраці я сказав, про те що патрульна поліція нам допомагала з розповсюдженням довідників, потім минулої весни голова однієї спільноти, він був в координаційному штабі, я вже не пам'ятаю точно його назву, цей штаб був створений задля допомоги незахищеним верствам населення під час пандемії. Він був створений, там були представники різних структур, в тому числі громадських організацій, в тому числі і нашої. Потім можна говорити окремо про ефективність цього штабу, але він був створений

і туди залучили організації, які постійно як би теж читаємо про це в пресі, що представники влади, міської, наприклад. вони говорять про те, що вони відкриті до співпраці з громадськими організаціями, але тут питання не в їхній відкритості, а в тому, щоб вони самі щось робили. Тобто громадські організації в Києві, принаймні, цілком призвичаїлися і мають всі потрібні важелі впливу і різні ресурси, щоб проводити свою діяльність, нібито і не існує ніяких органів державної влади. Немає проблеми співпраці чи не співпраці, є проблема, щоб органи виконували свою функцію. Я маю на увазі, наприклад, органи. які відповідають за соціальну політику, щоб вони робили більше, щоб не так багато падало на плечі громадським організаціям. Було б добре, якби органи державної влади допомагали, наприклад, сприяли відновленню документів, якимось ще чином.

БЛОК: МІСЦЯ РОЗДАЧ, НОЧІВЛІ ТА ОБІГРІВУ

І: Дякую, за відповідь. Розкажіть будь ласка, а яким чином зазвичай бездомні дізнаються про місця роздачі, місця обігріву та ночівлі? Про довіднички ви розповідали, а чи є якісь подібні речі, що можуть спрощувати життя бездомним, надавати їм таку інформацію, чи це ініціатива вашої організації?

Є: Так, це ініціатива нашої організації. Цей довідник був виданий за кошти посольства Австралії, це суто наша ініціатива.

І: Можливо ви знаєте. з яких джерел бездомні дізнаються про такі місця чи може якось мати ефект “сніжного кому”, хтось один дізнався і розказав іншим.

Є: Працює “сарафанне радіо”, тобто ці люди допомагають одне одному, коли вони дізнаються про якесь нове місце роздачі, або про можливість, вони діляться цією інформацією одне з одним і правда, серед бездомних людей інформація розповсюджується дуже добре. Ми це добре знаємо з досвіду організації різних обідів, різних обідів, коли там хтось один дізнається, потім передає цю інформація далі, далі і на обід може прийти більше людей чим ми

запрошували. Інколи вони користуються безкоштовними газетами, які роздаються в переходах, також деякі з них слухають радіо.

І: В яких місцях вони слухають, тому що зараз складно потрапити в якісь приміщення без захисту? Де вони зможуть мати доступ до такої послуги?

Є: З телефонів, наприклад, тому що ми декому можемо допомагати з телефонами, ми просимо людей, в яких є телефони б/у і ми передаємо їх бездомним, потім можемо купувати якісь дешеві телефони кнопочкові, в яких теж є радіо. Вони слухають з телефонів радіо. Звісно ж якось одна з представниць Департаменту Соціальної політики, сказала, що в кожного бездомного є телефон, звісно ж це не так, але працюємо над тим, щоб допомогти їм, щоб в них був засіб зв'язку.

І: Ви сказали, що працівниця державної структури сказала, що у них є телефони, а наявність такого пристрою вона має забезпечуватися державою, чи це вона сказала на основі свого припущення.

Є: Вона сказала на основі свого досвіду, таке дуже необачна фраза просто, яку вона сказала в ефірі радіо. Не ґрунтується на фактах, просто.

І: Що до місць обігріву і ночівлі, наскільки просто чи складно туди потрапити бездомним? Враховуючи те, що деякі із будинків платні або потребують тестування (для яких необхідно мати документи)? Чи допомогла в цьому ваша організація?

Є: Стосовно цих місць де можна переночувати, то в Києві воно одне, розраховане десь на 130 людей і переночувати там коштує 10 гривень. Пам'ятаю, що на час морозів цю суму прибравали, тобто цим можна було скористатися безкоштовно, але думаю, що зараз це знову коштує 10 гривень. Це Муніципальне місце Суздальська 4/6, там є будинок соціального піклування і соціальний готель. Соціальний готель коштує трошки дорожче, там десь двадцять місць, тобто сукупно 150 місць. Потім інші місця де можна переночувати це вже забезпечують громадські організації, наприклад, або релігійна організація "Сестри Матері Терези", які мають таке місце. Вони його не сильно рекламують, взагалі там складно про нього знайти інформацію в

інтернеті, але оскільки ми займалися довідником, то ми знаємо про це місце, вони дозволили опублікувати його в довіднику, тому ми його публікували. Також “ Дім Милосердя” має такі місця і організація, яка називається “Деполь”. Звісно в цих місцях є свої умови і раніше місце, яке ми відкрили, ще думаємо як його назвати, але воно вже працює з кінця лютого, назву ще не придумали. Є умови: не бути напідпитку, мати флюорографію, це стосується приміщення “Сестер Матері Терези”, “Деполь”, “Дому Милосердя”. Ну краще в них все таки уточнити. Ці місця безкоштовні.

I: Які умови у вашого будинку?

Є: Ми запропонували там бути людям – це 4 чоловіка. Там умови такі, що вони не мають пити, вони мають прийти в певний час ввечері. ми домовляємось про цей час, мають піти вранці, але не о шостій, не о сьомій, а до дев'ятої ранку під час зібрань. Тобто, суто для нічного перебування. Це основне, є певні правила.

I: Скажіть, ви вимагаєте наявність документів тих же самих?

Є: Ні, ми не вимагаєм, більше того, от один із цих чоловіків немає документів, ми будемо їх робити.

I: Тобто, я зрозуміла, що у вашому будинку можна використати як нічліг, на одну ніч.

Є: Не на одну ніч, це люди, які там живуть ми запропонували постійне проживання, не до кінця життя, але на довгий час. То це постійно одні і ті самі люди.

БЛОК: ДОСТУПНІСТЬ ПОСЛУГ ДЛЯ БЕЗДОМНИХ

I: Євгене, тепер хочу поговорити з Вами про доступність послуг. А як зупинка громадського транспорту відобразилась на становищі бездомних? Чи часто бездомні користувалися громадським транспортом до пандемії і наскільки гостро це відобразилося це на тому, що під час локдауна, як першого так і другого в Києві призупинився рух будь якого громадського транспорту, чи стало це для них проблемою?

Є: Транспорт для бездомних людей проблема завжди була, тому що поперше він коштує грошей, по-друге туди навіть не завжди пускали людину, тому що вона не гарно виглядає, в брудному одязі, або від неї є поганий запах, а така проблема є через те, що недостатньо є в Києві таких послуг. тобто наприклад помитися, доволі складно знайти місце де можна помитися, наприклад, на цій же Суздальській можна це зробити, це можна зробити у “Сестер Матері Терези”, в нашому теж приміщенні. Ми також пропонуємо бездомним, звичайно з нашої присутності, скористатися, помитися, але все одно проблема. цих місць має бути більше. вони мають бути більш доступні, вони не мають знаходитись на окраїні міста. З пандемією все тільки загострилося і транспортом вони, я уявляю як можуть скористатися. На наші роздачі на Поділ люди приходили з району Відрадний і йшли години пішки, щоб потрапити на роздачу їжі, це було в 2020 році, люди пішки ходять величезні відстані. І звичайно для них це проблема.

І: Навіть з вашою системою децентралізації, все одно людям достатньо важко і довго добиратись, так?

Є: Так, вона ця система виникала якраз з потреб людей, але звичайно у Києві багато районів і у нас не у всіх районах є роздачі. Люди хочуть їсти кожен день, для організацій і для влади, щоб в кожному районі було налагоджено.

І: Як ви можете оцінити ситуацію із місцями, де бездомні можуть помитись та скористатись туалетом? (у попередній відповіді)

І: Розкажіть будь ласка детальніше про надання медичних послуг бездомним. Чи стикалися ви із конфліктними ситуаціями з боку медичних працівників?

Є: Відмови трапляються, коли викликаєш швидку для бездомного трапляються завжди приклади, це завжди ти не знаєш, що буде далі, наприклад, бажано дуже лишитися дочекатися приїзду швидкої допомоги, щоб вона подивилася людину і людина, щоб прийняла рішення чи вона поїде на швидкій в лікарню чи не поїде і наскільки адекватно буде надаватися ця

допомога. Конфліктні ситуації вони трапляються і тут пандемія не особливий час. З пандемією швидкі допомоги і так завантажені, то все важче це робити, однак ми викликали, наприклад, взимку швидку допомогу людям, які потребували такої допомоги і швидка приїздила. Ситуація змінюється, раніше було набагато складніше переконати швидку допомогу, що потрібно допомагати бездомним людям, зараз все таки ставлення потрошки змінюється.

І: Чи були такі випадки, коли бездомні самі відмовлялися чи не хотіли йти з медичними працівниками?

Є: Звичайно, були такі випадки, це нормально і я відмовлявся, коли швидка приїздила і пропонувала поїхати в лікарню, то в людей є можливість відмовитись від цього - це їхнє право.

І: Я маю на увазі критичні ситуації. коли щось сталося і наприклад, медичні працівники наполягають, що перша медична допомога потрібна, чи були такі випадки, що самі бездомні не хотіли їхати, чи все таки частіше відмова йде зі сторони медичних працівників, в контексті пандемії?

Є: Я бачив випадки відмови, коли наприклад у чоловіка проблеми з ногою, великі, вона там вже починає гнити і приїздить швидка і робить йому перев'язку, швидка тоді доволі грубо з ним спілкувалася, тому що вже не вперше бачили цього чоловіка, не вперше, тому що його проблема не була вирішена. Тому що його нога потребувала якогось втручання, вони нічого з цього не робили, вони робили йому перев'язки, йому потрібно була вже не перев'язка, якась більш серйозна втручання. Ну і якось я йому викликав в черговий раз швидку, вона приїхала, робили йому перев'язку і грубо говорили і він відмовився їхати, думаю, що через таке ставлення. Більше випадків, коли люди все таки їдуть в лікарню.

І: Чи були випадки, коли бездомні були протестовані на COVID-19? Для прикладу, якщо бездомна людина пройшла тестування і отримала позитивний результат. Який алгоритм дій? Чи надається в такому випадку місце ізоляції чи лікування?

Є: Про таке я не чув, протестовані, наприклад, організували місце прихисток в інше місце. одна організація нам дозволила кілька днів наприкінці лютого прихистити шістьох бездомних чоловіків, тоді ми робили тести, їм самі, робили тести на АТГ, купляли і тоді вони були негативні.

І: Держава не надає ніяких гарантій?

Є: Наскільки я знаю, то немає такої системи централізованої системи, щоб бездомних тестували на коронавірус.

БЛОК: ЗАВЕРШЕННЯ ІНТЕРВ'Ю

І: Євгене, ви надали дуже цінну інформацію. Скажіть, можливо ви хочете ще чимось доповнити чи уточнити щодо певних моментів, котрі не були згадані?

Є: Я якщо щось згадаю, я вам можливо напишу, але ніби все сказав. А ви це будете все розшифровувати. Бажаю Вам успіхів у цій нелегкій роботі, і коли у Вас захист?

І: Захист наш буде в травні.

Є: Ваша робота буде в доступі якомусь публічному?

Є: Було б просто цікаво, якщо буде можливість, прочитати роботу, тому що не часто звертаються до цих тем і завжди цікаво почитати.

І: Євген, може ви можете порадити якісь інші організації, котрі займаються проблемами бездомних?

Є: Я вам можу надіслати посилання на довідник наш і там якраз всі ці організації перераховано.

І: Тоді, ще раз Вам дякую за співпрацю! Надіюсь, що ваш та наш вклад і зусилля не будуть марними. Як мінімум самі ми знаємо, що допомагаємо, не важливо глобально, чи локально. Гарного вам дня!

Додаток 2. Транскрипт експертного інтерв'ю 2

Ольга Роменская («Помоги бездомному»)

Інтерв'юер: Добрий день, дякую, що знайшли для мене час і вирішили поговорити зі мною на таку тему. Я вам ще раз представляюся, мене звати Олександра, я навчаюся на факультеті соціології в КНУ ім. Т.Г. Шевченка і я зараз проводжу дослідження, про те як пандемія і наслідки COVID-19 і карантину вплинули на безпритульне населення Києва. В цій розмові ви будете виступати як експерт, так як я з вами зв'язалась через організацію, тому я хочу вас попросити дозволу на аудіо запис розмови.

Ольга: Да.

І: Це лише в цілях подальшого аналізу даних, дякую. Тоді розпочнемо інтерв'ю. Я з вами зв'язалась через спільноту «Помоги бездомному», правильно?

О: Да.

І: Розкажіть, будь ласка, кілька слів взагалі про спільноту, чим вона займається, можливо опікується не тільки безпритульними і як довго, наприклад, ви тут займаєтесь волонтерською діяльністю?

О: У инициативы у меня есть украинское название «Допоможи бездомному», чтоб вы понимали, это в публичном пространстве мы представлены всё таки по-русски. Инициатива существует пять лет с хвостиком, она появилась 20 февраля 2016 года мы сделали первую раздачу. Начиналось всё, собственно я её придумала и начиналось, никто из нас вообще не сталкивался с бездомностью, на тот момент, но откуда-то в моей голове появилась мысль, что может быть эти люди нуждаются в какой-то помощи, ну и самое простое –это еда. Я, по-моему гуглила и не нагуглила на тот момент толком ничего, что касалось бы собственно помощи им. Мы сделали тестовую раздачу, никто не знал надо она кому то или нет, приготовили какое -то количество каши с мясом, салат, чай приехали, тут моя любимая часть истории, получилось очень забавно. Нам же ж нужно приобрести то, что мы

будем раздавать еду, поэтому мы сделали объявление, которые порасклеивали по Подолу вокруг, примерно мест там где мы раздаём и на Майдане. Приезжаем, холод собачий просто, мы с этими кастрюлями стоим на лавочке, растянули от руки написанные плакаты «Горячая еда» и стоим и ждём проходит время, а никого нет. Все начинают неловко перешихиваться, я в принципе, понимала, что такое может быть, ну мы ж не знаем, может нет такой проблемы в Киеве с этим. Наши друзья придумывают абсолютно идиотскую идею, что они сейчас пойдут собирать бездомных и приглашать их по Подолу. Я начала протестовать, потому что можно подойти человек идёт бедно одетый по своим делам куда-то. Можно просто приглашать кучу людей. Стоило им уйти, прошло пять минут и я сказала: «давайте сворачиваться уже, холодно», как вдруг за две секунды выстроилась очередь из двадцати человек, которые были рады, причём были такие очень дисциплинированные, очень вежливые, совсем не совпадало с тем образом бездомного человека, который был у меня в голове, такой как у всех: грязные, страшные, вонючий, пьяный, неадекватный, ничего подобного не было. Мы роздали эту еду минут за пятнадцать, они спросили вернёмся ли мы. Мы сказали, что да через две недели, тут надо сказать, что перед раздачей мы консультировались с парочкой организаций, которые существуют в других городах, нас предупредили люди, что пока нас мало мы будем делать раздачу раз в две недели, просто тупо, чтоб не выгореть. Мы подписались, что через две недели мы снова приедем, спустя несколько месяцев стало понятно, что нет вариантов, чтоб мы не приезжали. Ну всё, нас уже ждут, причём, тогда их примерно двадцать- тридцать человек было, мы понимали, что мы хотим кормить людей немножко чаще, хотя бы раз в неделю. Вот поэтому мы из режима закрытой группы, только для друзей и знакомых перешли в формат вот той странички где мы отчитываемся о раздачах, о деньгах. В рекламу странички я вложила пять или десять долларов, все инвестиции, которые были, её цель состояла в том, чтобы привлечь волонтеров, чтоб нас было больше, чтоб мы могли меняться. Ещё у нас есть два очень важных для нас принципов

мы принципиально светские и мы по сути были первые в Киеве, насколько мне известно, слышала от людей, которые занимались этим гораздо дольше и представляют религиозные организации. Мы были первой светской в Киеве, мы принципиально не политические- это означает, что к нам может присоединиться абсолютно любых взглядов, абсолютно любая ориентация, что внутри группы, что среди гостей. Ты имеешь свои взгляды, ты приходишь и они остаются при тебе и мы горизонтальная организация, от того, что я тут типа всё придумала и я главная. Мы стараемся равномерно распределять задачи, но при этом очень важен принцип, никто никому за это ничего не платит, очень важен принцип добровольности и ответственности. Любой человек берёт только сам задачи, которые реально может выполнить и он отвечает за то, чтоб это было сделано.

І: Зрозуміло.

О: Ещё чем мы занимаемся, в разные периоды времени мы занимались разными вещами, в настоящий момент мы привозим еду, два раза в неделю уже, мы периодически покупаем медикаменты, но не очень системно и мы иногда привозим, иногда народ приносит одежду, обувь, вот такие штуки. На разных этапах жизни «Иннициатива», она, например, очень долго оплачивали проживание на Суздальской, если вы знаете, что это такое.

І: Так.

О: Какую-то часть людей, которые являлись нашими гостями вот когда был первый карантин в прошлом году, мы тупо начали оплачивать вообще всё, для того, чтобы они принимали любое количество людей, которые готовы до них дойти, которые готовы там жить. Нашими молитвами, надеюсь, что так есть, давно не проверяла, Суздальская отменила долбаную оплату десять гривен за ночь, мы воевали с КМДА за это, не знаю как это сейчас, но на период локдауна, по февраль она была бесплатная. Сейчас у нас нет этой финансово нагрузки, но где-то года четыре в разных формах мы оплачивали Суздальскую, у нас некоторое время работал выездной медицинский кабинет,

представляющий палатку где медики делают перевязки людям с атрофическими язвами. Вот этим мы были заняты и заняты сейчас.

І: Ольго, я не знала, що ви саме засновниця і організатор спільноти, скажіть, будь ласка, що саме змусило вас займатись такою проблемою і наскільки я розумію ви ціленаправлено хотіли саме цим опікуватись, так?

О: Да, я хотела сделать именно это, я хотела сделать это очень давно. Ещё долго то того как она появилась, искала себе единомышленников относительно целенаправленно и нашла их очень смешным способом. Я никогда не знала как отвечать на этот вопрос, потому что я не очень понимаю откуда в моей голове взялась эта мысль, то что я могу вычленить понятные вещи, то я смотрела в юности или в детстве видела какой-то фильм, где собственно персонажи фильма занимались тем, что на празднике кормили людей супом и я подумала, что это наверно очень благородно, а потом как то так случилось в моей голове. Потом где-то на каком то канале увидела какой то сюжет, рассказывавшей о том, как люди становятся бездомными, я совершенно не помню его детали, но в общем картина была такая, что человек приехал на заработки в Киев и остался без документов, телефона, связи со своими родственниками и вот очень быстро спустился по этой лесенке вниз. Не имея поддержки никакой, что на самом деле есть правдой у нас этих историй валом. И как то этот сюжет, который я слушала краем уха, он развернул моё восприятие бездомных людей от, «они сами выбрали такую жизнь», до «это люди, которые попали в беду». Ещё, я не знаю связано ли это, но хронологически это тоже предвещает началу «Инициативы» меня ограбил, очень плохо одет человек, на десять гривен. Посреди улицы я выбрасывала мусор, он достал из-под пальто игрушечный пистолет и сказал, что винос мусора стоит десять гривен. Я была за рулём, в моём кошельке была значительно больше денег чем десять гривен, я очень испугалась, очень разозлилась, но спустя какое то время до меня дошло, что это в каком отчаянном положении должен находиться человек, как сильно ему нужны были эти долбанные десять гривен, хотя в те времена эта были копейки, на

батон, например, или кусок сливочного масла всё, что можно на эти деньги купить. В каком отчаянном положении должен находиться человек, чтоб придумать такую хитрую схему, вот.

І: Та я чому запитую, тому що знаєте, в мене, наприклад, навіть в своїх знайомих є безліч історій, коли люди навіть хочуть допомагати, але в них перестороги, чи вони соромляться, чи вони бояться, тому що багато історій чули, що безпритульні не хочуть приймати допомогу чи навпаки відмовляються і от в людини є внутрішні їхні стопи, які хочуть, але не можуть.

О: Я не знала нічого, но у него были какие то грязные фантазии по поводу относительно того, могут быть грязные агрессивные настроенные люди, просто, когда ты вступаешь в взаимодействие с абсолютно новой для тебя группой, это может породить кучу какого то страха. Я себя успокаивала тем, что с теми людьми, с которыми раздачу организовываем, среди них были в том числе мужчины, от этого чувствовали себя защищённее. У меня с одной стороны было горячее желание это делать, но я себе не представляла ситуацию, что я сама со своей кастрюлькой прихожу и начинаю кого то кормить, мне было страшно, ну это сейчас не страшно, этим занимаюсь много лет и понимаю эти страхи. Советовала бы присоединяться к тому кто уже работает или контактировать, я например очень охотно и участвую в проектах социальная ценность и там очень охотно делюсь опытом, если кто то хочет заниматься чем то похожим самостоятельно. Потому что я понимаю на сколько может быть страшно просто выйти в непонятном месте, не понятно надо оно кому то или нет, кто придёт, опять таки люди, знаете к нам пришли на первую раздачу очень интеллигентные люди, это прям то, что просто повернуло моё восприятие ещё раз этой группы людей. Но на самом деле я не хотела б видеть, они не идеальны и помощь они принимают не всякую и точно не стоит ожидать когда ты пришёл с миской супа и бутербродом, это перевернёт всё в жизни человека и он побежит работать, тут всё на самом деле всё не так устроено. Были у нас на раздачах такие откровенно агрессивные люди, ну да были, это единичные случаи, поэтому в целом я их вообще не

боюсь, потому что знаю, что они безопасные я для них страшней чем они для меня. У меня ресурсов больше, я полицию могу вызвать если что и мне поверят. Был очень тяжёлый период, когда «Инициатива» начала резко расти именно в тех количествах гостей, ну там сегодня у нас восемьдесят человек, на следующую раздачу- сто двадцать, никак не могли сориентироваться с количеством порций, которые нам надо привозить. Ещё сейчас мы еду покупаем, то в первое время, очень долгое время мы готовили сами по своим кухням.

І: Тобто вдома?

О: Да, у меня до сих пор в шкафу стоит сорока литровая кастрюля, я знаю как готовить там что-нибудь на. Сначала к нам ходили одни и те же интеллигентные, которые сами разруливали вопрос с очередью, как то ставили старичков и слабых первыми, а тут стали притягиваться люди очень сильно всякие разные, склонные к обману. Начались какие- то склоки между ними, вплоть до драк. Была, ну сказочная раздача, на которой я лично и меня трусило так, что я не могла удержать стаканчик с кефиром в руке, от бешенства просто, весь этот бардак он достал. Мы с ними реально раза три ругались, вплоть до если вы не угомонитесь, мы не всё роздали, но мы тупо закроем и уйдём, идиотский поступок, наварить каши и забрать с собой. Ну как то всё это закончилось, все пришли в себя, они сами придумали, что будут становиться в очередь по номеркам, сами придумали, что вводят от себя дежурного, который следит за очередью. Ну это какая то здравомыслящая группа из системы мы на это согласились, я не могу сказать, что на раздачах порядок идеальный, это правда, но с этим можно жить.

І: Хорошо, дивіться, Ольго, ви сказали, що організація вже працює більше п'яти років, тому ви мабуть можете порівняти як по ситуації, коли було простіше, хоча просто ніколи не було, в силу карантинних обмежень, наскільки легше, важче було надавати допомогу безпритульним і ось я саме хочу запитати про те як такі карантинні обмеження, ось навіть роздачі – це скупчення людей, групи людей і вони також підпадають під заборону і ті самі

користування громадським транспортом, наприклад, зараз як під час першого карантину це було важливим. Як ви виходили з таких ситуацій тоді і зараз.

О: Значит в прошлом году мы были поставлены в такую, достаточно идиотскую ситуацию, когда с одной стороны мы нарушаем карантинные ограничения, потому что мы ничего не сможем сделать, потому чтоб не было столько людей. Значит как мы выкрутились, вели переговоры с городом и с полицией, но это не мои переговоры, а всех волонтеров, которые кормили бездомных на тот момент. Был один представитель нашей группы, который брался вступать в переговоры с властями, были разговоры про спецпропуска для въезда в Киев. Город ничего не сделал, полиция сказала, что мы ничего не знаем, всё такое и эмоционально, если честно, карантин прошлой весной был просто выматывающим, независимо от того ехала я на раздачу или нет, я обязательно включалась, было очень много эфиров с наших раздач. Я смотрела каждый из этих эфиров, чтобы видеть всё ли хорошо у волонтеров, каждый раз мысленно готовилась к тому, что мы можем какой то штраф, конечно волонтер будет оплачивать не со своего кармана и всё такое. Что мы могли сделать, что мы объективно могли сделать: мы перевели раздачу в ультро быстрый формат, мы сейчас привозим кастрюльку и стоим раздают кашу по мере движения очереди, мы начали закупать фасованные обеды, которые мы собирали сразу, так чтобы иметь возможность быстро раскидывать, чтобы не было вот этого накладывания каш и всё такое. Ну, естественно, волонтеры были в средствах защиты, перчатки на раздачах и до этого были, ну там всякие распыраторы, очки на каких -то этапах. Самим гостям, мы работали через раз, если честно, пытались обрабатывать руки антисептиком, через раздачи четыре, они привыкли, что это обязательно и сами. То, что вообще не получилось, так чтобы они стояли на социальной дистанции, они всё равно кучкуются. Я выбрала скорость, приехало пять, шесть волонтеров на ту или иную раздачу, собрали с той раздачи, на складе фасовали все эти обеды, ехали двумя машинами на раздачу, быстро всё это вынесли, быстро всё пораскидывали вообще не обращая внимания на прядок,

ни на то кому две порции, кому не две порции, как роздали так роздали, получили хотя бы по одной и быстро уехали. Мы раздаче были минут пятнадцать, быстрее чем обычно. Мы не можем ограничить количество людей, мы можем ограничить количество времени, которое мы проводим на месте. Полиция не трогала нас ни разу, буквально я не видела её вообще, когда я присутствовала на раздачах, на Пасху, это про прошлый год говорю, я один раз была в ситуации, когда очень пьяный человек, который вообще не понимал где он находится, это был не гость, кто то кто отпраздновал хорошо Пасху, кому было скучненько, в котором он видел, какое то развлечение, он там быковал, начал трепать нервы волонтерам. Приехал очередной канал с камерой, попытки убрать его оттуда, ничего не дали, ну вот сильно пьяный сосед на базаре. И по-моему эти журналисты с камерой вызвали полицию, которая приехала на место раздачи ничего не предприняла и уехала. При этом в наш адрес претензий не было. Чувака никуда не убрали, он сам куда то протиснулся. Плюс ко всему, людей стало значительно меньше, из-за того, что трудно добраться, ну представьте себе в настоящее время к нам по субботам приходит порядка двух ста человек, при жёстких локдаунах на раздачах приходит 50-70 человек. В прошлом году, ну я бы не сказала, что это было массовым явлением, мы занимаемся бездомными людьми. Мы не проверяем статуса бездомности или что- то там такое, 70% наших гостей составляют очень бедные пенсионеры.

Додаток 3. Транскрипт експертного інтерв'ю 3

I: Хочу попросити вас розказати кілька слів про організацію, ну саме в Києві, як довго ви тут зайняті, і що саме входить у ваші обов'язки, чим саме ви тут займаєтесь?

A: Я тожє представляюсь, моє ім'я Альона, я закінчила університет гуманітарних Т.Г.Шевченка, закінчила я, коли факультету соціології, коли закінчувала вуз, то це якраз був той рік, коли факультет соціології і психології автономні факультети. Вже на четвертому курсі я почала працювати в центрі соціальних служб в центрі сім'ї та молоді, що також пов'язано з сім'ями та людьми, які опинилися в складних життєвих обставинах. І зараз з 2016 року я очолюю організацію «Червоного Хреста» в Подільському районі в місті Києві. Це моя історія. Тепер по питанням скільки я займаюся, ну майже вже п'ять років я займаюся цим питанням.

I: Хорошо, а що саме змусило вас займатися благодійною діяльністю, які у вас певні життєві обставини, чи можливо вам хотілося цим займатись?

A: Я все своє трудове життя-це майже десять років, в мене було бажання створити свою громадську організацію, яка б займалася алко і наркозалежними і ВІЛ інфікованими, так як я працювала безпосередньо з цією категорією, працювала з проблематики у сім'ї. Тобто я виходила на інспекцію сімей, в яких були випадки насильства над дитиною. Ми прописували акти, а потім давали рекомендації або на вилучення дитини з сім'ї, або залишення дитини, або повернення, таким чином. І в 2016 році я отримала пропозицію від керівника київської організації «Червоного Хреста», ми до того часу співпрацювали, тобто громадські організації завжди співпрацюють з державою, так само як і держава просить підтримки в громадських організацій. Отримала пропозицію на те, щоби очолити безпосередньо організацію «Червоного Хреста» і я на це погодилася.

I: Зрозуміло, давайте зсунемо трошки фокус саме до безпритульних людей.

А: Давайте.

І: Я так зрозуміла ви на цій посаді більше, ніж пандемія, по часу, тому скажіть будь ласка, чи стало важче і наскільки важче допомога бездомним, надання допомоги після настання карантинних обмежень, в тому числі від першого локдауну навесні 2020 року?

А: Давайте зразу поговоримо взагалі про проблематику бездомних і про те, які в нас є послуги в місті Києві, хто їх надає, де бездомні можуть отримати ці послуги. Давайте з цього почнемо. У нас в місті Київ є центр соціального піклування для бездомних. Які функції в цьому будинку: бездомний має можливість після 18.00 звернутися до цього будинку соціального піклування для того, щоб йому дали місце для ночівлі. В цьому будинку 150 ліжокмісць, там де люди можуть переночувати, але є окремі умови, людина має при собі мати документ, про те хто вона. Якщо людина немає довідки, немає паспорту, то цю людину до будинку соціального піклування, до послуг, просто не допустять. За статистикою волонтерських організацій в місті Київ до 200 тисяч бездомних, і будинок соціального піклування на 150 койкоміст. Тобто різниця суттєва і тому ми говоримо про те, що є проблема, основна проблема, да, місце проживання даних людей, хоча якщо ми візьмемо окремих бездомних, в них є свої квартири, для них це стиль життя, вони просто «бродяжнічають». Є дійсно люди, яким немає де ночувати і тому вони проживають десь у підвалах, на набережній і вони дуже люблять Поділ, Поділ як центр міста, є річка, є де помитися, тут є закинуті будинки, там де можна залізти в підвал і можна ночувати. О це лакове місце для перебування саме бездомних. Є громадські організації, які час від часу годують бездомних, іноді десь при церквах вони можуть переодягнутися і до «Червоного Хреста» вони. З того моменту, як я прийшла сюда працювати в нас було ситуативне звертання, ситуативні звернення до «Червоного Хреста» х тим, щоб передягнутися і мінімально «может, что то есть покушать». Яка ситуація, приходять один бездомний, а за рогом його чекає ще п'ять. Це, якщо першому надали послугу, то після нього ще п'ятеро йдуть, якщо ні, то ті п'ять теж не

йдуть. І це було навално, нема, нема і всі прийшли, тому наша організація виділила один день, понеділок на те, щоб бездомні могли приходити і отримувати послугу. Що в функціях «Червоного Хреста»? По можливостях-це їх переодягнути і надати якісь препарати першої медичної допомоги, якусь мазьку, якщо там десь якісь рани, оброблюючі засоби, такі як «Хлоргікседин» або перекись водню, бінтік, мінімальні таблетки від головного болю, від зубного болю. Тобто це наші можливості, це ми можемо їм надати, але основна проблема в іншому царстві, ми як «Червоний Хрест» ми вирішимо проблему забезпечення первинних потреб: їда, тепло і здоров'є по можливості. І така собі йде у нас профілактика антисанітарії, тобто ми даємо їм можливість не ходити в брудному одязі, вони отримали чистий, вони перевдягнулися, старий одяг викидають. Тому ви сьогодні як будете їхати назад додому і будете десь біля метро проходити і бачити людей, які там сидять, вони дуже не погано одягнені, зразу видно хто наш, а хто приїжджий. Ну якось так.

І: Зрозуміло. Дивіться, від моменту, як почали вводити карантинні обмеження всі стикнулися, спілкувалася з іншими організаціями, вони розказували про проблеми, наприклад, роздачі, коли вони допомагають бездомним, і це великі групи як волонтерів, так і бездомних, котрі приходять на ці роздачі, для прикладу, там їжі, чи одягу, чи будь чого ще, це також підпадає під ці обмеження, саме групи людей. Скажіть у вас були із цим можливо зміни, спричинені цими карантинними обмеженнями.

А: Зміни спричинені тільки тим, що волонтери мають інструкцію до того, щоб більше захищати себе, обов'язково, це мають бути маски і захисні гігієнічні засоби, це єдине. Дуже часто з періодом карантину, знову ж таки, бездомні також просять засоби захисту, просять маски для того, щоб їх куди небудь пускали, якщо вони мають маску під рукою, то заробити якісь кошти, так, щоб вони могли зайти в той же магазин, або перебувати в місцях громадського скупчення людей, бути в масках. В чому ще змінилася ситуація, я говорю зараз про Поділ, якщо у нас раніше була можливість десь домовлятися про те, що бездомні десь поприбирали якусь територію, і за це

отримали якусь винагороду, то наразі, враховуючи те, що багато закладів не працює, то звісно допомога їм також не потрібна. Але це стосується не тільки бездомних, це стосується всього населення, зараз у людей трошечки заробітки збіднілі, ми говоримо про харчування і про проведення різних фестивалів, наприклад, якщо в місті проводяться різні фестивали і виставляються ларьки з продажу фаст-фуду і бездомні там можуть підійти, попросити щось допомогти чи там щось викидається, наразі у них немає такої можливості, тобто ми говоримо про те, що наразі вони більш зголоднілі, ніж в період, коли немає карантинних обмежень.

I: Ви говорили про місця ночівлі бездомних, наприклад, як закинуті будинки, біля річки, наскільки мені відомо, таким місцем є парки, сквери. Хотіла запитати вас за таку ситуацію, ви мабуть пам'ятаєте як під час першого локдауну, наш лікар Віктор Ляшко, була така заява про заборону відвідування парків і скверів, потім як виявилось це було «театром безпеки» і можна було їх відвідувати. Скажіть, можливо ви знаєте на скільки це вплинуло, як це відобразилося на становищі бездомних, чи можливо їх звідти виганяли, чи вони втратили свої місця, де вони ночувати могли?

A: До мене така інформація не доходила.

I: А за часи карантинних обмежень чи збільшилась кількість самих бездомних, можливо навіть тих, хто звертається до вашої організації, чи можливо у вас є якась статистика?

A: Кількість бездомних не збільшилась, але враховуючи те, що серед бездомних діють, те саме сарафанне радіо, тому говоримо про те, що кількість бездомних збільшується, відповідно такої прогресії, що до них починають приїздити за послугами з інших районів, так, але ми говоримо про те, що вони приїждять, коли транспорт працює, коли транспорт не працює, вони залишаються в тому місці, де вони живуть. Також бездомні звертаються не тільки до «Червоного Хреста», вони звертаються також до громадських організацій і так далі. Тобто з різних організацій телефонують і говорять про те, а чи можна ми до вас відправимо, чи ви працюєте, тобто послуга

бездомний, яку він міг би отримати, в період карантину, він не може отримати знову ж таки в ряд того, що є такі якісь карантинні обмеження. Наприклад, той же будинок соціального піклування, під час карантинних обмежень ми всі знаємо, якщо в людини підвищилася температура, її не пускають до магазину, до медичного закладу, тобто дома викликайте швидку і так далі. До бездомного швидка, якщо і приїздить, навіть, якщо вона його і забере, то в лікарні, навряд чи його приймуть. Тому що як мінімум немає документів, теж саме ми говоримо про будинок соціального піклування, обмеження, якщо туди звернеться бездомний, навіть, якщо в нього буде документ, за температурою вище 37.5, вище 38, його туди не приймуть на ночівлю. Швидка приїздить, в лікарню не беруть, ми говорим про недоступність медичних закладів. Під час карантину ця проблема подвоїлася.

І: Я вас також хотіла запитати про те як змінилися потреби бездомних, але ви вже говорили про те, що вони просять більше масок, засобів особистого захисту.

А: Їжа – це завжди в пріоритеті. Їжа, теплий одяг і медикаменти- це те, що в пріоритеті, те, що наразі вони просять засоби захисту, так.

І: Скажіть чи є такі місця, де безпритульні можуть отримати антисептики, вони є повсюди, проте ось без масок не пускають нікуди, зараз можливо з цим трошки вже легше, не набагато. Чи є якісь такі місця, чи може це державні якісь ініціативи, чи організації де вони можуть отримати маски?

А: Не чула.

І: Я вас хочу тепер запитатись про заробіток, ви вже трішки почали про те, що закривають підприємства і неможливо отримувати будь який прибуток безпритульним, скажіть будь ласка, чим вони можуть займатися зараз і наскільки ця ситуація, так сказати, критична у Києві?

А: Ситуація бездомності вона, взагалі, була критична і з заробітком. Людина, яка не бездомна, на скільки їй легко знайти додатковий заробіток, особливо під час локдауну, не легко, правда ж. А яка різниця з бездомною людиною, ніякої. Є центри, які зараз відкриваються, які беруть на проживання

бездомних, це знаходиться за містом Києвом, якщо бездомним потрібна робота, то я з вами залюбки поділюся контактами. Вони допомагають відновити документи і допомагають працевлаштуватися, але це важкі роботи, наприклад, будівництво, якщо людина п'є, бездомний п'є, або в нього залежність, то умовами проживання в цьому будинку є неможливість вживання алкоголю плюс залучення до важких фізичних робіт на будівництві. Знову виникає питання, а чи кожен бездомний має таке здоров'я для того, щоб працювати на будівництві? Ні не кожен. Чи візьмуть його в будинок, де він грубо кажучи, не зможе відпрацювати те, що він там живе? Ні не візьмуть.

І: А ситуація із людьми, які приїхали в Київ працювати, всі знають, що Київ- це місце міграційних процесів і потоків, в тому числі і трудової міграції, я знаю багато людей, котрі приїхали до Києва працювати, потім закрились підприємства, куди вони приїхали, потім зупинився транспорт і вони просто не можуть виїхати чи в силу того, що не працює транспорт, чи в силу того, що вони не мають коштів. Скажіть чи є хтось з ваших підопічних з такими проблемами і чи дійсно така проблема є, чи побільшало безпритульного населення в Києві, внаслідок ось таких...

А: Серед знайомих моїх знайомих є випадки, коли люди втратили роботу і вони, наприклад, винаймали житло, зараз не можуть собі цього дозволити, вони залишають свої квартири і від'їздять до батьків, до тих міст, де вони жили раніше. Такі випадки є, ті бездомні, які звертаються до нас, зрозумійте, це ті люди, які за межею бідності і нижче, як за межею бідності. Тобто та категорія, про яку ви говорите – це більше робочий клас, які до «Червоного Хреста», навряд чи дійдуть.

І: Ви згадували проблему про втрату документів, скажіть в Києві це прямо питання, воно гостро стоїть, саме з бездомними?

А: З бездомними, ще я можу сказати, що бездомна людина, яка має паспорт – це елітна бездомна людина. Всі інші – це просто бездомні, людина з паспортом – це він там в своїх рангах, как бы высшая степень того, что у него есть этот паспорт. Не всі хочуть відновлювати документи, в місті Києві є

організації, які допомагають бездомним, це входить до їх функцій, в них є проекти, які вони реалізують саме по відновленню документів, тобто «Червоний Хрест» наразі відновленням документів не займається.

I: Наступний блок буде про спілкування з правоохоронними органами, наскільки я знаю, під час карантинних обмежень саме Національна Гвардія і Національна Поліція має такі повноваження, слідкувати за порядком, саме карантинних обмежень, скажіть, чи були у вас якісь конфліктні ситуації, чи можливо вирішувалось якесь питання, в силу того, що до вас приходять люди бездомні, я таке питала на початку інтерв'ю про те, що є групо волонтерів і групи бездомних..

A: З приводу конфліктних ситуацій, про такі ситуації нам бездомні не розповідали, але все, що я можу сказати, що дані випадки, вони актуальні не тільки в період карантину, вони актуальні в період холодів, тому що в період холодів дійсно бездомна людина хоче зігрітися, так як і людина, яка має свій будинок, хочеться десь зайти в тепле місце. Враховуючи те, що у нас на Подолі є метро Контрактова Площа, там де відкритий вхід з підземного переходу, там набагато тепліше і бездомні там люблять грітися і спати. То яка ситуація те, що я спілкувалася з правоохоронними органами в період холодів, ну знову може це вже був період локдауну, про те, що кожен, ми говоримо про правоохоронні органи за те, що за кожним учасником, хто слідкує за порядком, він має свою територію і його задача, щоб на його території не порушувався громадський порядок, правильно. Є, наприклад три відповідальні особи, які відповідають за те, щоб на Контрактовій Площі в метро не було бездомних, щоб вони там не обгажували територію. Яка в них задача, підійти, вивести, сказати аяяй, інших мір вони ніяких не можуть використати. Що робить бездомний, він переїздить на іншу станцію метро, або переходить на іншу станцію метро, потім на вокзалі така сама група людей, яка відповідальна за громадський порядок. Так бездомні мігрують, проблема не вирішується, допомоги особливо ніяко немає, тобто якоїсь системи, немає законодавства, при спілкуванні з патрульною поліцією ми розуміємо, що немає якоїсь

координації дій, а що робити, куди звертатися для того, щоб цю ситуацію якось вирівняти, безпосередньо хоча б в місті Києві.

Додаток 4. Гайд експертного інтерв'ю

Гайд експертного інтерв'ю:

Доброго дня, Ім'я! Відразу хочу подякувати Вам, що змогли виділити свій час та погодились на розмову. Я ще раз Вам представляюсь: мене звати Олександра і я студентка КНУ Шевченка, навчаюсь на ф-ті соціології. Наразі я проводжу своє дослідження, на меті якого є з'ясування як пандемія COVID-19 вплинула на становище бездомного населення м. Києва.

Обговорення з експертами обов'язково записується у аудіо- або відеозапис, з метою подальшого аналізу даних. Тому мушу отримати вашу згоду на запис.

ГАЙД:

БЛОК:ПОЧАТОК ІНТЕРВ'Ю, ВВІДНІ ЗАПИТАННЯ

1. (Ім'я), з Вами мені вдалось зв'язатись через (назва Спільноти) в м. Київ, котра займається допомогою тим, хто цього потребує. В тому числі опікується і бездомним населенням. Розкажіть, будь ласка, кілька слів про спільноту. Як довго ви тут працюєте/волонтер?
2. Що саме змусило Вас приєднатися до спільноти? Чи були у вас певні сумніви, чи те, що зупиняло вас?
3. Дякую, що поділились своїми думками. (Ім'я), раніше ви сказали, що приєднались до спільноти до весни 2020 року (тобто до початку пандемії), скажіть, в умовах карантинних обмежень надавати допомогу бездомним стало важче?
Дякую, що поділились своїми думками. (Ім'я), раніше ви сказали, що приєднались до спільноти після весни 2020 року (тобто уже в період пандемії), розкажіть, будь ласка, з якими труднощами спричиненими карантинними обмеженнями, ви зустрілися при наданні будь якої допомоги бездомним?
4. Дякую, за відповідь. Давайте тут розглянемо ситуації детальніше.

БЛОК: КАРАНТИННІ ОБМЕЖЕННЯ ДЛЯ ВОЛОНТЕРІВ ТА ГО

5. (Ім'я), таке запитання: так як карантинні обмеження не дозволяють створювати місця скупчення людей, наприклад, під заборною є і зустрічі із групами бездомних, в тому числі роздача їжі та інших необхідних речей. Також скористатись громадським транспортом – неможливо. Скажіть, як виходили із ситуації тоді та зараз?
6. Також, пригадаймо висловлювання головного санітарного лікаря Віктора Ляшка про заборону відвідувати парки (котрі також часто стають тимчасовим місцем ночівлі бездомних). Скажіть як виходили із такої ситуації бездомні? Чи наприклад організації, що проводили там роздачі?

БЛОК: КІЛЬКІСТЬ БЕЗДОМНИХ

7. Скажіть, за часи карантинних обмежень (маю на увазі від початку першого локдауна весни 2020 року) чи побільшало бездомних людей, котрими опікується ваша організація в Києві?

БЛОК: ПОТРЕБИ БЕЗДОМНИХ

8. Розкажіть, а як змінились потреби бездомних? Наприклад, як змінився список необхідних речей, котрі є на роздачах?
9. А також питання щодо засобів особистого захисту: маски, без яких нікуди не пускають та антисептики. Чи є такі місця, де бездомні можуть їх отримати? І яка загалом ситуація із доступом до них?

БЛОК: ЗАРОБІТОК

10. Дякую, (Ім'я). Хочу також поговорити із Вами про можливість заробітку для бездомних. З досвіду вашого спілкування із бездомними, скажіть будь ласка, як змінилась ситуація із можливістю працювати та підробляти для них після початку пандемії?
11. Розкажіть, будь ласка детальніше про те, чи є серед бездомних люди, котрі наприклад мігрували у Київ задля заробітку? Адже відомо, що Київ є одним із міст із найбільшим потоком трудової міграції. Якщо так, то

яке їх становище зараз: вони залишаються тут через неможливість повернутися назад?

БЛОК: ВТРАТА ДОКУМЕНТІВ

12. (Ім'я), відомо, що одна із основних проблем бездомних – це втрата документів. Розкажіть будь ласка, наскільки гостро постає це питання в Києві?
13. Чи вдавалось Вам чи Вашій організації допомогти із відновленням документів?
14. А як їх (документів) відсутність проявилась під час пандемії? Для, прикладу в контексті отримання медичних послуг, при комунікації з органами правопорядку (національна поліція чи національна гвардія) чи реєстрації в місцях ночівлі (притулках)?
15. Щодо комунікації із державними структурами по відновленню документів. Чи були конфлікти?

БЛОК: КОМУНІКАЦІЯ ІЗ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ (НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА ГВАРДІЯ) ТА ІНШИМИ ДЕРЖАВНИМИ СТРУКТУРАМИ

16. Наступне питання стосується саме комунікації із правоохоронними органами. Чи були у вас конфлікти із національною поліцією чи національною гвардією (чи іншими державними органами) через подібні заходи?
17. Можливо у вас були домовленості із певними державними структурами щодо допомоги бездомним на період карантину?
18. Якщо Вам відомо, розкажіть будь ласка про те як відбувається комунікація бездомних із національною поліцією чи національною гвардією? З якими настроями приходять працівники таких органів, чи надають будь яку допомогу?
19. Повернемось трішки до роботи із поліцією. Відомо про плачевну ситуацію на Центральному та Південному ЖД Вокзалах у Києві. Мова йде про рейди поліції, використання насильства і розгін бездомних під

час пандемії (через карантинні обмеження). Скажіть чи були серед бездомних люди, котрими опікується ваша організація?

20. Якщо так, то як вирішили цю проблему? Чи вдалось змінити локації тимчасового проживання та ночівлі?

БЛОК: МІСЦЯ РОЗДАЧ, НОЧІВЛІ ТА ОБІГРІВУ

21. Дякую, за відповідь. Розкажіть будь ласка, а яким чином зазвичай бездомні дізнаються про місця роздачі, місця обігріву та ночівлі?

22. Наскільки просто туди потрапити бездомним? Враховуючи те, що деякі із будинків платні або потребують тестування (для яких необхідно мати документи)? Чи допомагала в цьому ваша організація?

БЛОК: ДОСТУПНІСТЬ ПОСЛУГ ДЛЯ БЕЗДОМНИХ

23. (Ім'я), тепер хочу поговорити з Вами про доступність послуг. А як зупинка громадського транспорту відобразилась на становищі бездомних?

24. Як ви можете оцінити ситуацію із місцями, де бездомні можуть помитись та скористатись туалетом?

25. Розкажіть будь ласка детальніше про надання медичних послуг бездомним. Чи стикалися ви із конфліктними ситуаціями з боку медичних працівників?

26. Чи були випадки, коли бездомні були протестовані на COVID-19? Для прикладу, якщо бездомна людина пройшла тестування і отримала позитивний результат. Який алгоритм дій? Чи надається в такому випадку місце ізоляції чи лікування?

БЛОК: ЗАВЕРШЕННЯ ІНТЕРВ'Ю

27. (Ім'я), ви надали дуже цінну інформацію. Скажіть, можливо ви хочете ще чимось доповнити чи уточнити щодо певних моментів, котрі не були згадані?

28. Також, маю до вас прохання. Якщо ви знаєте і інші організації, що опікуються бездомним населенням у м. Київ, чи не могли б ви поділитися контактами? Буду вам дуже вдячна за допомогу.

29. Ще раз дякую за співпрацю! Надіюсь, що ваш та наш вклад і зусилля не будуть марними. Як мінімум самі ми знаємо, що допомагаємо, не важливо глобально, чи локально. Гарно вам дня!

Додаток 5. Ілюстрація карантинних заходів на зустрічі з бездомними

Фото 1. Фото належить організації "Дім рідний" та використано у даній роботі за згодою

Додаток 6. Ілюстрація життя бездомної особи 1

Фото 2. Фото належить організації "Дім милосердя" та використано у даній роботі за згодою

Додаток 7. Ілюстрація життя бездомної особи 2

Фото 3. Фото належить організації "Дім милосердя" та використано у даній роботі за згодою

Додаток 8. Ілюстрація життя бездомної особи 3

Фото 4. Фото належить організації "Дім милосердя" та використано у даній роботі за згодою